

ЛІТОПИС
Бойківщини
LITOPYS BOUKIVSHCHYNY

*Піврічник, присвячений дослідам історії,
культури й побуту бойківського племені*

Ч.: 1/18 (29) ЗСА — КАНАДА
Жовтень 1973

З М І С Т

Іван Франко. Етнографічна експедиція на Бойківщину. . .	3
Олена Залзняк. Народне вбрання в с. Сенечолі, пов. Долина	18
Михайло Перлач. Народні вишивки Закарпаття.	19
Проф. д-р Роман Райнфус. Серед Бойків.	23
П. Бурак. Свят-Вечір на Бойківщині.	26
О. Б. Стара Сіль.	31
Ілля Червінський. Спомин про о. Ореста Мартиновича і його родину.	38
Самуїл Ровдич. Мої спомини з життя Старого Самбора від моїх наймолодших літ.	43
Ще до матеріалів про П. К. Сагайдачного.	47
Гуслі.	49
о. Семен Їжик. Як то бойко сповідався.	51
Як виникли Карпати.	53
Степан Тулюк-Кульчицький. Старшинські школи УГА. . .	56
Різне.	66
Вісті з Товариства.	69
Сумна сторінка.	79
Видавничий фонд „Бойківщини” на Монографію.	обкл.

ЛІТОПИС
Бойківщини
LITOPYS BOYKIVSHCHYNY

---

*Піврічник, присвячений дослідям історії,
культури й побуту бойківського племені*

Ч.: 1/18 (29)

Видає Г.У. Товариства
„БОЙКІВЩИНА”
ЗСА — Канада

Жовтень
1973

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ
орган Г.У. Товариства „Бойківщина”
у Філадельфії, Па.

„LITOPYS BOYKIVSHCHYNY”
Semiannual Educational Journal
„Boykivshchyna” Association,
Philadelphia, Pa., U.S.A.

Редактор: проф. Олександр Березницький

Адміністратор: мгр. Мирон Утриско

Адреса Видавництва й Адміністрації
„Літопису Бойківщини”:

„BOYKIVSHCHYNA”

2222 Brandywine St. Philadelphia, Pa., 19130, U.S.A.

Друкарня Видавничої Спілки з обм. пор. „Гомін України”
140 Bathurst St., Toronto 2 B, Ont. Canada

Іван Франко

ЕТНОГРАФІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ НА БОЙКІВЩИНУ

З метою вивчення українського населення Карпат, зокрема бойків, у побуті яких зберіглося багато архаїчних елементів матеріальної та духовної культури, І. Франко в 1904 році взяв участь в етнографічній експедиції на Бойківщину за маршрутом: Мшанець — Лютовиська — Дидьова — Локоть — Бориня — Сморже — Лавочне — Тухля — Славсько — Гребенів — Сколе, Вишне і Нижнє Синевідсько — Крушельниця. У результаті появилася ґрунтовна праця „Етнографічна експедиція на Бойківщину”, опублікована в журналі „Zeitschrift für österreichische Volkskunde”, XI Jahrgang. I—II Heft. Wien, 1905, стор. 17—32; III—IV, стор. 98—115.

Автор виявив себе глибоким дослідником матеріальної культури бойків. Надзвичайно цікаві, зокрема, описи решток старовинних господарських будівель та споруд.

При аналізі певних явищ І. Франко шукає в культурі й побуті бойків спільних рис з рештою населення Східної Галичини і всієї України. Характеризуючи, приміром, населення с. Бандрова, яке має спільні риси з іншими поселеннями Східної Галичини, автор наголошує на льокальних особливостях жител Дидьової, Локоті й Лютовиськ.

Типовим житлом бойків автор вважає будівлі с. Мшанець, що споруджені під спільним дахом.

В центрі уваги дослідника — житлові будівлі та їх внутрішнє обладнання. Для обстежуваної автором території характерна хата, поділена на дві кімнати із спільною піччю. Дослідник вважає це залишком спільного життя великої сім'ї (задруга, община). Внутрішнє обладнання бойківської хати просте й скромне.

Характеризуючи одяг бойків, І. Франко відзначає його простоту, відсутність на ньому багатоколірних прикрас, на відміну від гуцульського. Більш різноманітний у порівнянні з чоловічим жіночий домотканий одяг, зокрема поясний. З побутових виробів господарського вжитку дослідник описує вироби з кори, металеві предмети, ткацькі знаряддя. Основна риса бойківської матеріальної культури — це практичність і доцільність.

Характерно, що І. Франко для кожного явища матеріальної культури подає місцеві народні назви. Велике наукове-пізнавальне значення мають численні зарисовки та фотографії, зроблені під час експедиції.

На жаль, ґрунтовна праця Івана Франка, опублікована близька сімдесят років тому, не перекладалась на українську мову і не ввійшла до жодного видання письменника. Журнал, де вона надрукована, нині став бібліографічною рідкістю.

Пропонуємо увазі читачів Івана Франка в перекладі з німецької мови.

*Катерина Матейко
Василь Васьків.*

I.

За дорученням Наукового Товариства імені Т. Шевченка у Львові, а також Товариства австрійської етнографії у Відні протягом минулого літа організовано у Львові наукову експедицію для антропологічно-етнографічного дослідження так званої Бойківщини. До складу експедиції входили: автор цих рядків, який, на жаль, міг відбутися лише одну частину цієї подорожі, професор Федір Волков з Парижа, Зенон Кузеля — слухач університету у Відні, а також інженер Павло Рябков з Росії, що брав участь лише в останній частині подорожі. Після попереднього листування вирішено було охопити, у зв'язку з обмеженим часом, лише частину бойківської території, пройти приблизно від Лютовиськ до Лавочного гірськими стежками, і від Лавочного аж до Синевідська, вздовж річок Опір та Стрий, паралельно із залізницею. Цей план і був виконаний.

Загалом експедиція тривала трохи більше місяця (від 18 серпня до 24 вересня), причому два учасники — професор

Ф. Волков і З. Кузеля — працювали безперервно, д-р І. Франко 5 вересня повернувся до Львова, а Рябков щойно 15 вересня приєднався до експедиції. Експедиція ставила завданням зібрати переважно антропометричні матеріали, знімки типів і одягів, також предмети матеріальної культури, зокрема, їх зразки і зарисовки для музеїв Наукового Товариства ім. Шевченка і Товариства австрійської етнографії. Ділянка фолкльору і так званої описової етнографії (звичаї, народні вірування) були нами принагідно зачеплені, бо час для докладної збиральницької роботи в цій галузі був обмежений і невідповідний (в горах тривали польові роботи) та й сили експедиції були замалі. З цією метою експедиція була забезпечена повним антропометричним апаратом системи Манув'є та двома фотографічними апаратами; крім цього, у Львові відкрито мале фотоательє, де П. Рябков проявляв також вислані йому фотонегативи; таким чином стало можливим виготовлення невеликим коштом значної збірки фотознімків (близько 500 штук).

Взята до уваги територія обстежена експедицією не рівномірно. Пристосовуючись до місцевих обставин, ми в одних місцевостях були коротше, в інших довше, а деякі смуги лише переїхали, фотографуючи тут і там цікаві споруди (церкви, хати) або типи одягів. Маршрут був визначений так: вихідним пунктом стала для нас мала залізнична станція Устрики на Перемишлянсько - Лупковицькому залізничному шляху, звідки ми переїхали до віддаленого за 20 км села Мшанець (по-народному Пшенець), де зустріли сердечний прийом, інтелігентну активну допомогу та сприяння з боку українського священика Михайла Зубрицького — видатного українського історика і етнографа, дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка і доброго знавця західної гірської Бойківщини (сам за походженням бойко).

Тут ми пробули 10 днів. Виявилось, що вибір Мшанця як першої робочої зупинки нашої експедиції був дуже щасливий, бо це село розташоване надзвичайно вигідно — як завдяки збереженню стародавніх рис у культурі та способі життя, так і з другого боку, через його дуже жваві торговельні зв'язки з гуцулами на сході і лемками на заході (особливо завдяки торгівлі живими вівцями); воно утворює місток між тими двома етнографічними групами українського народу, що

теж залишило свої сліди на місцевій культурі. Тут також зібрано основний фонд колекції бойківських предметів, які тепер є власністю Музею австрійської етнографії та які будуть нижче докладніше описані. З Мшанця зробили ми екскурсію в сусіднє містечко Лютовиська, а саме в дні великого ярмарку худоби (26 серпня), що внаслідок тривалої посухи і загрозливої нестачі паші та великого падіння цін на живу худобу проходив доволі мляво. Тут ми закупили кілька запропонованих нам предметів, виготовлених у місцевому стилі, а також чимало своєрідних силянок, виготовлених селянками; жінки продавали нам їх просто з шії.

Другою більшою зупинкою було село Дидьова, розташоване над Сяном, майже за 30 км від Мшанця і 20 — від Лютовиськ, парох яких Іван Кузів також є видатним етнографом і добрим знавцем бойків. На жаль, погана погода перешкодила нам зібрати тут колекцію і провести такіж докладні дослідження, як у Мшанці. Незважаючи на це, тут теж зроблено вимірювання та фотографічні знімки, оглянено селянські хати і закуплено в сусідньому селі Локоть декілька музейних предметів.

З Дидьової пішли через Локоть, Тирнаву, Турочки до містечка Бориня, де експедицію дуже гостинно прийняв місцевий парох Г. Мороз, в якого вона провела чотири дні. Тут знову зроблено вимірювання, знімки і дещо закуплено, потім експедиція поїхала через Висоцьке-Вижне до Смержа, там переночувала і наступного дня подалася до Лавочного. Тут об'їжджено лише долину Опору від станції до станції: Лавочне, Тухля, Славсько, Гребенів, Сколе і Синевідсько, причому експедиція користувалася гостинністю і щирою допомогою українських священиків — Качмарського, Давидяка, Мілька і Строцького. Незважаючи на погану погоду, зроблено екскурсію до Крушельниці і на цьому експедиція закінчилася.

Експедиція не мала ані можливості, ані наміру дати вичерпну картину цього під деяким оглядом гідного уваги, а тепер ще мало дослідженого гірського населення — бойків. Це була, по суті, тільки спроба, зроблена більше для того, щоб зафіксувати найбільш цікаве й те, що пізніше треба було глибше й ширше дослідити, щоб встановити головні риси терену, аніж — щоб вичерпати предмет дослідження. Тому наведені нижче спостереження про бойків є поверховними замітками

туриста, (який, щоправда, раніше декілька разів уже знайомився з краєм і населенням), радше поясненнями до зібраних предметів, ніж результатом точного етнографічного вивчення. Водночас треба відразу зауважити, що експедиція — якщо йдеться про кількість і якість проведених вимірювань на живих людях (загалом близько 300), а також про якість зроблених фотографій (близько 500) і число зібраних предметів (з дерева, рогу, соломи, з різних металів, частин одягу, прикрас, моделей) не лише перевершила все, що досі на цій території було зроблено (етнографи і музейні збирачі дотепер майже не цікавилися бойками), але загалом започаткувала систематичне дослідження матеріальної культури і типів цієї етнографічної групи.

Що стосується теперішніх досліджень, то ще в 30-х роках XIX сторіччя започаткував їх український священик і письменник Іван Вагилевич, вміщуючи статтю про бойків в „*Časopis českého Musea*” в 1839 році. Вагилевич був мовознавцем, а не етнографом, і тому його зауваження не позбавлені історичної та мовознавчої фантазії, а для етнографа майже не являють вартості, вони не дають нічого з костюмології, історії будівництва, звичаїв і обрядів, а в характеристиці типів обмежуються загальними, часто моралізаторськими фразами. Цікавими в нього є дані про бойківську територію, характеристика діалекту та дуже скромний фолкльорний матеріал, записаний з уст народу.

Ще скупіші дані тогочасних польських етнографів, зокрема Войцільського, що в своїх численних компіляціях торкався також бойків, але поза загальними фразами, деякими піснями, приказками нічого важливішого не зміг дати.

Першою людиною, що з сучасною науковою підготовкою обїздила частину бойківської території та опублікувала висновки своїх спостережень, був покійний професор Краківського університету і член Академії Ізидор Коперніцький. Я мушу про його експедицію дещо сказати, бо також брав у ній незначну участь. А саме — ще в 1886 році листувався з шановним і дуже симпатичним видавцем „*Zbiogu wiadomości do antropologii krajowej*” і переслав йому збірку бойківських весільних пісень та звичаїв з Лолина, що вийшла в XIII томі „*Zbiogu*”. Вже тоді я розвинув у листі до Коперніцького план

етнографічної експедиції на бойківську територію під патронатом Краківської академії і — на випадок, якщо б він побажав очолити справу, — я запропонував не тільки особисті послуги, але й брався також зацікавити групу молодих студентів та знайомих мені сільських священиків і, таким чином, організувати помічників для записування народних пісень, казок, звичаїв, проведення вимірювань і т. д. Коперницькому сподобався мій план, він визнав важливість дослідження цієї території, проте із невідомих мені причин до організації такої експедиції не дійшло, і доктор Коперницький обмежився тим, що сам зробив подорож і просив мене назвати відповідні пункти обстеження та дати рекомендації до знайомих мені місцевих парохів. Він справді відвідав частину тепер нами дослідженої території (Лютувиська, Дидьова, Тухля), зробив антропологічні вимірювання, зібрав діалектографічний та фолкльорний матеріал (особливо народні загадки), а також здійснив інші спостереження. Але, на жаль, через деякі причини висновки його екскурсії позбавлені вартості. По-перше, він не мав у своєму розпорядженні видатних фахових збирацьких сил, а сам зібрав дуже мало фолкльорного матеріалу, до того ж те, що він зібрав (збірка народних загадок), досі не опубліковане. По друге, Коперницький хотів відразу охопити занадто велику територію, заселену українцями (лемками, бойками і гуцулами), що, зрозуміло, могло привезти лише до поверхності. По-третє, в тій галузі, де він виступив, так би мовити, як відкривач, в галузі антропометричній і антропологічній, він був недостатньо забезпечений, не мав фотоапарата, а з антропометричних мав тільки застарілий прилад для вимірювання черепа. Всюди, куди він прибував, робив дуже мало вимірювань, отже, результати його вимірювань і спостережень, опубліковані в його „Zbiórce”, зовсім не відповідають сучасним науковим вимогам і містять переважно неправильні і передчасні висновки.

В останніх десятиріччях XIX століття Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові виник центр наукових досліджень і публікацій, який, завдяки сприятливому збігові обставин, також обіцяє зробити багато корисного для етнографічного та етнологічного дослідження країни і дійсно дотепер уже досяг більшого, ні це було під силу попереднім поколінням. До цих

обставин я мушу передусім віднести спільну працю окремих людей, які безкорисливе самопожертвування в ім'я науки і любов до власного народу поєднували з ґрунтовною науковою підготовкою... Важливо те, що в розпорядженні Товариства є надзвичайно здібні та пильні збирачі етнографічних і етнологічних матеріалів (можна назвати хоч би секретаря Товариства В. Гнатюка, гімназійного вчителя О. Роздольського, вчителя реальної школи В. Шухевича, священика М. Зубрицького і народного вчителя Л. Гарматія), діяльність яких дала змогу присвятити етнографічним студіям в Товаристві дві серії публікацій: „Етнографічний збірник” (дотепер 16 томів) — для фолкльорного матеріялу та „Матеріяли до українсько-руської етнології” — для дослідів і збирання в галузі доісторичної археології, антропології та описової етнографії (дотепер 7 томів). Хоча жоден з цих томів не був спеціально присвячений Бойківщині, все у них появилася низка чудових праць і матеріалів з етнографічного дослідження цієї території. Так, М. Зубрицький видав ретельно складений календар свят і звичаїв із Мшанця та його околиць, далі — основу на документах і народних переказах статтю про годівлю овець і торгівлю ними у Мшанці. В. Гнатюк помістив у VI томі „Етнографічного збірника” велику кількість народних анекдотів, які записав саме у Мшанці. Крім того, в повідомленнях Товариства з'явилася стаття проф. Грушевського про знайдені бронзові мечі в Комарниках біля Борині, в бойківських горах, М. Зубрицький опублікував статтю — основу на народних переказах та документах — про голодні роки 1846/47 в бойківських горах. В. Оримович подав цікаву публікацію про залишки комунізму в бойків; В. Гнатюк — невелику розвідку до діалектології бойків. Ті та раніше надруковані в різних періодичних публікаціях роботи (М. Зубрицький: „Село Кондратів” у видаванні мною журналі „Житє і слово”; В. Охримович: „Етнологічні зауваження” — там же; Ольга Франко: „Сімейне життя бойків”, видрукувану в одному з альманахів; Іван Кузів: „Весілля бойків в Дидьовій, видрукувану в „Зорі”) становлять основні результати дотеперішньої збиральницької та дослідницької роботи про цю цікаву етнографічну групу українського населення. Об'ємиста, видана польською мовою книга пані А. Гринбергової, опублікована і премійована музеєм Дзедушицького

у Львові, — про округу Старе Місто (тепер Старий Самбір), що охоплює майже виключно бойківські поселення, не має майже ніякої наукової вартості, бо авторка підійшла до своєї роботи без будьякої наукової підготовки, в неї не було елементарних лінгвістичних та етнографічних знань, необхідних для такої роботи.

II.

Мабуть, не буде зайвим сказати, що карпатські гори в Галичині, за винятком малого клина на заході, заселені майже виключно українцями. Від містечка Пивнична українські поселення тягнуться на схід, де вони біля Кут переступають галицький кордон і далі в Буковині сягають до Кирилбаби. Це населення утворює три етнографічні, а головню діалектологічні, досить чітко окреслені типи: лемки, бойки і гуцули. Лемки заселяють більшу частину західних гір, вклинившись з одного боку між польські поселення, з другого — втискаються між словаків і на угорській частині сягають аж до Ціпса. На схід розсягаються їх поселення до містечка Лютовиська. Ця стійка історично і етнографічно група досі залишається загадкою. Повне дослідження її території є настійною вимогою етнографічної науки. Середню частину гір від Лютовиськ до Делятина заселяють бойки, а східну частину — гуцули. Завдяки надзвичайно щасливим обставинам останні віддавна привернули до себе увагу і стали предметом доволі широких студій. Тут можна назвати хоча б праці Бідермана, професора Кайндля і Шухевича, а за останній час — також професора Волкова.

Щодо бойків, то передусім слід зауважити, що вони на всій своїй території, порізаних багатьма крутими ланцюгами гір, не становлять однорідної маси. Навпаки, крім багатьох спільних рис відкривають уважному етнографові більш-менш стільки відмінностей, скільки на цій території є річкових русел, що звичайно обумовлюють місце поселення і роблять можливим жваве спілкування. Ми підчас екскурсії, вивідавши лише частину краю — між горішнім Дністром і горішнім Сяном, а потім по руслах рік горішнього Стрия і Опору, — зауважили дві доволі різко окреслені відмінності, про які мова йде далі.

Ім'я бойки (називний відмінок однини бойко, жін. — бойкиня) є кличкою, яку дають мешканцеві долин мешканці гір. Вони самі називають себе не так, а — верховинці, горяни (тубільці гір, поселенці узгір'я). Про походження назви „бойко” в давня ведеється жвава суперечка в українській пресі; навіть виводили назву від кельтських воєн, однак ця дискусія не дала позитивного результату.

Коли йдемо від міста-фортеці Перемишля через Лупків на Угорщину і входимо за станцією Хирів у гори, то опиняємося на території бойків. Гори тут ще не високі, більше покриті лісами (звичайно, дуже прорідженими); поміж високими гірськими пасмами розтягаються великі горбковисті долини, попертинані численними, переважно маловодними потоками. Села при шляху (Коросно та інші) не мають ніяких типових ознак. Великий магістральний тракт скрізь розсіяв сліди свого впливу: великі муровані стодолоподібні будинки, чепурні вілли, характерні для всієї Галичини єврейські корчми і т. д. Хіба не моглиб зацікавити уважного етнографа доволі густо розсіяні в долинах і на схилах гір примітивні обороги найрізноманітніших зразків. Можливо, не зайвим буде тут докладний опис цієї дуже характерної для всіх карпатських гір господарської споруди.¹⁾

Із дубових, товщиною в руку, добре висушених колод обтісують бруси від 3 до 4 м завдовжки; у двох на обох кінцях роблять довгасті отвори, немов вушко в голці, інші дві на обох кінцях відповідно зарізають. Потім складають їх у квадрат і в усі плоскі кінці забивають дерев'яні кілки. Далі верхні внутрішні краї дещо стісують і в них висвердлюють на відстані від 15 до 20 см грубим свердлом скісні отвори, завширшки на палець, так, щоб вони всі вказували на спільний центр. В

---

1) У своєму об'ємистому творі про гуцулів („Гуцульщина”, досі 4 томи), проф. Шухевич дивним дивом не згадав зовсім про ті характерні також для гуцулів добре відомі споруди. Проф. Кайндль у своїй дуже цінній роботі „Haus und Hof bei der Huzulen, ein Beitrag zur Hausforschung in Oesterreich”, Wien, 1896, дає під ч. 203 і 204 ілюстрації двох варіантів гуцульських „оборогів”, але при їх описі обмежується скупими словами: „Обороги, що складаються з рухомого даху на чотирьох прямих стовпах” (стор. 158), що, як ми бачимо, дає дуже нечітке уявлення про предмет.

ці отвори вкладають гладкі, прямі, завдовжки 2—3 м. і досить товсті соснові жердини, що вгорі сходяться і скріплюються міцно сплетеним з хмизу вінком. До цих жердин прикріплюють довгі тонкі ліщинові поперечки, на відстані 20—30 см одна від одної, і цей стіжкуватий каркас покривають соломкою. Це виконується таким способом: беруть звичайну, очищену від бур'яну житню або пшеничну соломку, набирають її жмут, який прикріплюють до найнижчої поперечки; поруч з першим тісно, як тільки можливо, кладуть другий жмут соломи, потім третій і т. д., аж поки не обшиють ним увесь низ. Вище таким же способом прикріплюють наступні шари жмутів, вершок покривають великою, туго зв'язаною солом'яною шапкою і поверх ще — глиняною „макітрою”. Виготовлений таким способом дах доволі важкий; тепер йдеться про те, щоб дати йому підвалину. На місці, де його споруджено, або де він остаточно повинен стояти (очевидно, будують його саме там), викопують під його чотирма вуглами доволі вузькі отвори, на 1 м завглибшки і в них прямовисно вкладають чотири — товщиною від 8 до 10 см, і довжиною від 4 до 6 м — стовпи, утрамбовують навколо них землю і часто ще закріплюють їх у землі великими клинами. Ці стовпи ставлять так, що кінець кожного проходить крізь отвір у вуглі даху, тож ця квадратна пірамідальна споруда спочиває на чотирьох стовпах, і її можна на них піднімати або опускати. Піднімання здійснюється простим дуже дотепним способом. У всіх дубових брусах, там, де вони попарно утворюють вугол, виверчують по одному отвору на відстані 20 см і до кожного прикріплюють скручену з дерева лінву — (ужву²) так, щоб вона обіймала прямо наставлений кілок. Тягнучи дужими руками за ці дерев'яні лінви, прикріплені на всіх рогах, господар піднімає дах поступово, один вугол за другим; іноді для цього стають на драбину. Як тільки дах піднімуть угору,

---

2) Плетений з дерева канат не є ніяким абсурдом і робиться так: гладкі, товщиною в палець чи більше березові, вербові або ліщинові прутки на 2 м довжиною чи й довщі, свіжо стяті, або трохи прив'ялі, але не висушені, кладуть у вогонь, поки сік у дереві не почне кипіти. Тоді виймають, за грубший кінець прикріплюють, а за тонший кінець крутять, поки дерев'яні волокна не відділяться. Скручені, вони і можуть замінити дуже міцну лінву.

він своїм власним тягарем зависає на тому місці і не потребує ніякої підпори. Якщо його треба опустити, то знову дах дещо піднімають угору, аж поки дерев'яна линва не звільниться на кілку, тоді його рукою, по кілку, опускають до потрібного місця, вільно завішують. Так виникає примітивна, але вельми практична будівля, яка служить для збереження сіна, соломи і збіжжя, і дах якої при заповненні піднімають, при спорожненні — опускають. Уся будівля зветься по-українськи „оборіг”, по-польськи „obróg”; вертикальний дерев'яний кілок називається „оборожина”, дубові бруси — „огнида”. Етимологія слова „оборіг” неясна, його виводять звичайно від слов'янського кореня „брег” (німецького „bergen”), що, зрештою, також правильно; сумнівним є тільки, чи воно утворене безпосередньо із слов'янського кореня, чи виникло з німецького „Heuberge”. В Шредера „Realexikon der indogermanischen Altertümer” я не знайшов ані слова Heuberge (йому відповідає старе Ferme), ані докладного опису цієї споруди, то не буде, може, зайвим поділитися тут моїми спостереженнями про її географічне поширення. У Східній Галичині виступає вона (ця споруда — К. М., В. В.) переважно в горах і в багатому на ліси підгір'ї; здається, що русла Дністра і Бистриці коло Станиславова становлять межу її поширення на півночі, Полтви і Бугу — на сході. На галицькому Поділлі, як і на наддніпрянській Україні, оборіг невідомий. В Західній Галичині зберігся головню в горах і звідти переходить на Моравію і Чехію, потім знову в альпійських країнах; один з таких оборогів я бачив торік на Ломбардській низовині недалеко Венеції, а з „Leipziger illustrierten Zeitung” (річник 1902) довідуюсь, що він зберігся ще тут і там у старих селянських господарствах біля Гамбурга. Можливо, що ці мої замітки заохотять декого до ближчого вивчення цієї цікавої споруди.

З вікон залізничних вагонів ми могли лише спостерігати, як ці старовинні селянські споруди різко змінюють свою форму й модернізуються. В одному місці зникли старі, виготовлені з дерева та соломи шатроподібні піраміди і квадратний дах, з дощок або з гонтів, уміщений поміж чотирма стовпами,¹⁾ в ін-

1) Чи не вказує вислів „серед моїх чотирьох стовпів” замість „у моїй хаті” на просторі форму житла, схожого на оборіг?

шому — не побачиш уже примітивного механізму для піднімання даху, стовпи просвердлено в рівномірних відстанях, а дах підпертий міцними дерев'яними кілками. В долинах, де частим гостем є повінь і сіно в оборогах могло б зіпсуватись, бачимо, що його нижню частину, заввишки 1.5—2 м., перебудовано на повітку-стайню — або для худоби, або для свиней, чи то навіть на літнє житлове приміщення.

Перше бойківське село, яке ми відвідали, — це Бандрів; у ньому, крім корінного українського населення, є також німецька колонія, і ми мали змогу спостерігати відмінності між німецьким і українським способом поселення. Якщо німецькі хати стоять з обох боків вулиці рядами і доволі скупчені, мають малі квітники перед вікнами, декілька криниць з високими журавлями — ще далі спереду, на вільному місці біля вулиці, вікна звернені до вулиці, а городи далеко поза хатами, з українців — навпаки: хати стоять і тут і там, розкидані посеред городів з головної вулиці ведуть до них довгі та вузькі провулки. Кожна хата, очевидно, побудована на місці, яке власникові видавалося найвигіднішим, криниці викопані у віддалених, тихих місцях, вони здебільша затінені прастарими вербами. Криниці відносно неглибокі, цямриння їх з суцільного видовбаного смерекового пня, іноді від 1.5 до 2 м у діаметрі. хати мають лише одну спільну рису: всі вони вікнами звернені на південь. Хочу зауважити, що все це типове для українських хат у Східній Галичині. Проте нам доводилося бачити цікавий виняток із цього правила: в Дидьовій, в Локоті і частково в Лютовиськах, де хати звернені не на південь, а на схід, отож у Дидьовій, де дорога пролягає вздовж села із заходу на схід, всі хати, звичайно, крім єврейських, звернені сліпими вузькими боками до вулиці. Наскільки цей звичай поширений і чим він пояснюється, не беруся судити. Лише в Мшанці ми мали нагоду докладніше дослідити типовий спосіб будівництва місцевих бойків. Характерним для цього способу є те, що хата і всі господарські будівлі споруджені в ряд, під одним дахом. Плян цього виду типової хати я можу тут показати на прикладі хати Федора Цмая.

Ця будівля в 48 м завдовжки і 26 м (мабуть, помилка — К. М., В. В.) завширшки, з вікнами, зверненими на південь, на

просторе подвір'я, будівля споруджена з товстих, зовні не тинькованих обаполів, під високим солом'яним дахом, з криною галереєю, що йде вздовж усієї будівлі.

Чим заможніший селянин і чим більша його земельна ділянка (первісно всі земельні ділянки були одної довжини — від межі і до межі села і відрізнялись лише шириною), тим довша будівля, і тим більше в неї приміщень і підвалів. Проте тепер, через численні поділи, важко знайти таку будівлю, яка б зберегла свою первісну довжину. Де ділено первісну земельну ділянку по її ширині, там нерідко розподіляють поздовж, на дві частини, стару хату та відповідно перебудовують її, очевидно, ліву половину перебудовували на житлове приміщення, або частину господарських будівель відділяли від хати; іноді будували її під прямим кутом або будували її окремо. Таку дводільну хату ми бачимо в господарстві Івана Сухого, про яку ще йтиме мова...

Як поступово поділ землі впливав на спосіб забудови, найкраще бачимо на прикладі комплексу будинків сім'ї Пірнака.

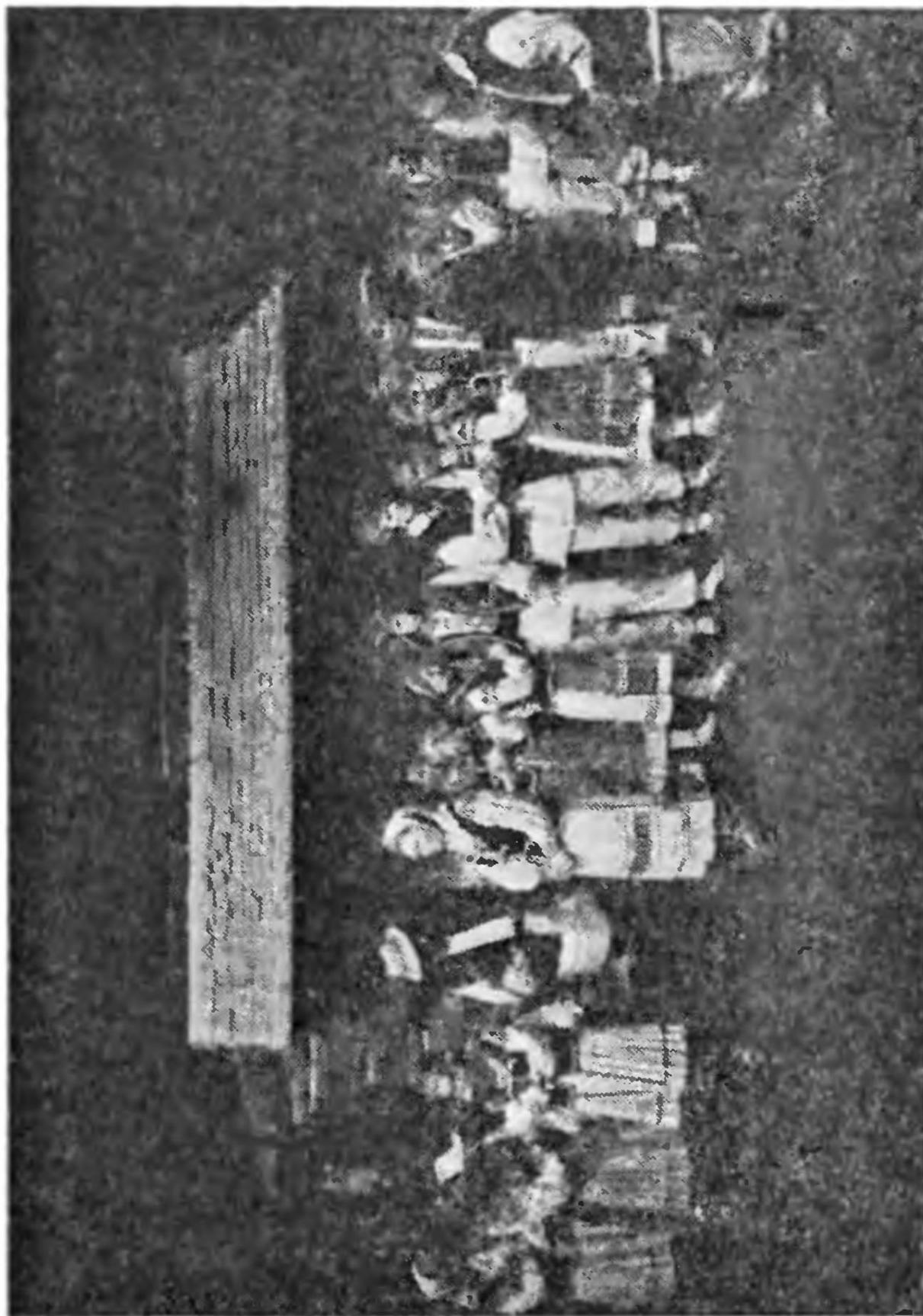
Спочатку майже весь комплекс був власністю однієї людини, діда сьогоденішньої сім'ї Пірнака. Будинки А і В утворили суцільну споруду, інших не було. Але сини того Пірнака поділилися. Розділили між собою батьківську хату і, оскільки одна половина господарських споруд була перебудована в новий житловий будинок, мусіли виникнути тепер будинки С і Д. Згодом дійшло в сім'ї до нового поділу і будинок Д, як це було перше, знову частково перетворено на хату, а саме так, що комора одержала залишені три звичайні вікна (звернені на південь, хоча від вузького боку будинку!), зате лишилась без дверей. Лише з току було вставлено в цій оригінальній кімнаті необхідні двері. До цієї нової хати прибудовано нову господарську споруду F. Але і в сім'ї Григорія Пірнака дійшло до нового поділу, тож з'явилося житло E і при ньому господарська будівля G.

Окиньмо поглядом бойківську хату. Найперше мою увагу привернуло те, що майже всі хати в Мшанці мають три вікна. На долах, оскільки мені відомо, такого не буває. Хата Івана Сухого має навіть чотири вікна, а всередині влаштована так, що, по суті, розділена на дві кімнати, які мають спільну піч і,

крім цього, одну малу англійську кухню і спільний стіл. В інших місцевостях нікому не спало б на думку дводільну кімнату так улаштувати, зробили б скоріше дві кімнати і розділили сіньми.

Це перші помітні сліди спільного життя великої сім'ї (подібно як в індійських joint family і сербських zadruga), яка тепер трималася в тому закутку Бойківщини. В Мшанці ці сліди вже досить слабкі; в основному є лише чотири хати, де живуть великі сім'ї. Ми оглянули докладніше тільки одну з них — а саме хату згаданого Івана Сухого: його сім'я складається загалом з 13 осіб, він сам зі своєю дружиною, два одружені сини зі своїми дітьми, крім того, третій син живе в Америці та посилає всі заощаджені гроші батькові додому. Іван Сухий є засновником цієї сім'ї в повному значенні того слова. Він прийшов у приїми до сім'ї своєї дружини; там була мала сім'я; він двічі погорів і теперішню хату, якою пишається, побудував з єдиної купленої смереки. Широкі метрові обіпони в стінах роблять його розповідь доволі імовірною. До свого господарства кілька років тому докупив він гарну ділянку (8 до 10 моргів) у сусідньому селі й веде господарство зі своїми синами, не думаючи про його поділ.

„Ми живемо, дякувати Богу, в згоді, — розповідав мені старий Іван, — сини в мене слухняні та й я також нічого без них не роблю. Також жінки згідливі й працьовиті”. Я спитав його, чи давніше була така велика сім'я, як тепер, — він не знав, що мені на це сказати. Він сам не проживав ані в батьківській хаті, ані в хаті свого тестя в такій великій сім'ї. „Це Бог дав мені, бо я завжди і всюди вмів дати собі раду, і так ми живемо разом”. Він, очевидно, гордий із своєї сім'ї, зі своїх порядків у хаті.

Сцена з „Украденого щастя“. Театр „Заграва“, Торонто 1973.

НАРОДНЄ ВБРАННЯ В С. СЕНЕЧОЛІ, ПОВ. ДОЛИНА

Взуття

*) Як гірські мешканці бойки мали взуття достосоване до свого нерівного терену і суворого клімату. У тих часах, що я описую, жінки й чоловіки вживали „ходаків”, себто шкіряних постолів. Взування і ношення їх було доволі складне і тут постараюсь це описати.

На ногу від кістки вгору по литці навивали довгі смуги полотна, немов бандажі. Навивали так майстерно, що нога вирівнювалась, себто була однакова згори до кісток, немов який стовпець. Ті полотняні смуги звали „підвийками”. На те натягали немов панчохи, вшити з полотна, але без зап'ятка і стопи, що звалась „г'ятянкою”. На шві прикрашували ту г'ятянку „дїркою”. На зиму шили такі панчохи з білого домашнього сукна і звали їх „холошнями”. Під коліном прив'язували їх „підв'язкою” з чорного, волічкового шнурка.

Внизу обвивали стопу і п'яту прямокутним кусником полотна, що його звали „платянкою”, а в зимі білою сукняною „онучкою”.

Так зодягнену ногу всували в „ходак”. Його виконували з гарбованої шкіри природньої краски (жовтявої). На будень робили також ходаки зі свинської шкіри, зі свиней, що їх різали в кожному господарстві. Такі ходаки були добрі на поледицю або влітку на ховзьку полонинську траву — бо не зовсім обшкребтана щетина запобігала „соузаню” (ховзанню).

До ходаків були прив'язані „волоки”. Це були довгі на яких 2—3м а грубі на 3—4мм (у промірі) чорні шнурки з домашньої вовни. Вони були добре скручені, або як там говорили „друтані”. Волоки були зібрані в одне на кінці і обв'язані тоншим вовняним шнурком або шкіряним тонким ремінцем „обуванцем”.

---

*) Продовження з ч. 3 і 4 за 1972 р.

Волоки навивали на ногу в кістці на яких 10 см вгору, а обуванцем прикріплювали (зашнуровували) в дірках ходака. Ті дірки звали „остроками”.

Ходаки і волоки робили в селі. Ходаки шили жінки й чоловіки, а волоки виконували тільки жінки. Коли ходаки зі споду подерлися, тоді ті дірки наче цирували шнурком „(поплітали”) або „підбивали” шкірою. Святочні ходаки були „писані” себто прикрашені візерунком. В насаді, себто в місці, де починаються пальці, витискали „кривульку” при допомозі гострого веретена.

Так виглядало взуття нашого села на початку цього століття. (Далі буде)

НАРОДНІ ВИШИВКИ ЗАКАРПАТТЯ

За характером народних вишивок на жіночих сорочках бойківське село Буковець (нині Воловецького району Закарпатської області) належало до осередку верхньої течії р. Ляториці з її притоками. Учителюючи в селі, мені пощастило бути очевидцем розвитку й змін у народному вишиванні цієї місцевості. Спостереження й колекція тогочасних вишиваних візерунків матимуть певний інтерес для шанувальників народного мистецтва та дослідників-мистецтвознавців. Колекція містить дванадцять візерунків, вишитих синьо-червоними нитками, і двадцять два візерунки різнобарвної гама, що їх вишили на шматках полотна у 1925—1930 рр. мої учениці.

З давен-давна газдиня на Закарпатті сама кроїла і шила сорочки та іншу білизну для себе й домашньої „челяді”. Жіночі сорочки „про цирьков” шили з біленого домотканого полотна, а для щоденного вжитку, „засвідні”, — з небіленого. Крайня і пошиття жіночих сорочок-„оплічат” обходилося без креслень і новітніх мір довжини. Виткану полосу полотна загинали навпіл по довжині, один кінець прикладали до шиї і простирали до зап'ястя — так відмірювали на рукави сорочки.

Відрізавши потрібну смужку на „зарукавники” (манжети), вишивали рукави й зарукавники. Для самої сорочки відрізали по довжині полотна три „поли”: дві — для передньої частини, а одну — для задньої. Зшивши дві передні поли, вирізували на рукавах „на латицю” (чотирикутник) і пришивали рукави до передньої поли, після чого вшивали задню полу, — і сорочка готова.

Навколо шиї сорочку збирали у дрібнесенькі „рями”, на них пришивали із „прямого полотна” „обшивку” і робили проріз для голови. Місце прошивання „обшивки” прикривали „ланцками”. На передніх полах „рями” продовжували на 15 см донизу, де потім робили візерунки. У „рями” збирали і нижню частину рукавів (на дві нитки), потім пришивали вишиті „зарукавники”, і прикривали „ланцками”. Сорочка-„опліччя” готова.

...Вишивальниці О. В. Ряшко (1875 року народження), М. М. Дупин і Г. М. Цап (1883 р.) розповідали, що вони в 12—13-річному віці вишивали домашніми пряденими нитками на домотканому полотні здебільшого „кривульки” на зарукавниках, на грудях жіночих сорочок, на нижній частині „фартухів” (спідниця з домашнього полотна) та чоловічих „гатіях” (широкі штани з домашнього полотна). На краях „фартухів”, нижче „кривульок”, висмикували на ширину двох пальців поперечні нитки, а поздовжні зв’язували в „цірки” та „стовпчики”.

Пізніше білі прядені нитки почали фарбувати в чорний колір: розмішували у воді чад (сажу), клали нитки, прокип’ячували, а потім сушили. Чорними нитками вишивали „кривульки” не тільки на фартухах, гатіях і сорочках, але й на „кацабайках” (безрукавий жіночий светер із домашнього полотна) — вертикальними смугами на передніх полах.

Кривульки, з яких утворювали всілякі прості візерунки, урізноманітнювалися. У вжитку було дев’ять видів кривульок, що мали такі назви: кривульки прості, стебличані, криті, на стовпчики, на двозернята, на тройзернята, на зубчики, споєні, заснуркові.

Коли у продажу з’явилися сині й червоні „ламутові” (бавовняні) нитки (жінки називали їх гарастом), на жіночих сорочках почали переважати візерунки синьо-червоної кольоро-

вої гами. У моїй колекції зберігаються чотири синьо-червоні візерунки (1910—1919 рр.), вишиті хрестиками, із зношених жіночих сорочок.

У 20-их роках жінки верховинського осередку носили переважно сорочки-оплічата. Кожна жінка видозмінювала наявний візерунок, вносила власні деталі. На сорочках дівчаток вишивали тільки основні елементи візерунків, а відданиці й молодиці дошивали ще „засnurки”, додаткові вузькі візерунки і „пера”. На грудях, як і раніше, вишивали прямо по „рямах” сорочки горизонтально 6—8 рядків „кривульок”. На плечах „рукавів” був широкий репрезентативний візерунок із „засnurками” і „перами”, а на нижню частину рукавів до рямів пришивали зарукавники з вишитими вузькими візерунками.

Таке розміщення візерунків на жіночих сорочках було прийняте у всіх селах осередку (Воловецький район) і відрізнялося, як і крій жіночих сорочок, від інших осередків Закарпаття. Усі візерунки в осередку вишивали тільки хрестиками, іншого способу вишивання жінки не знали. Поступово синьо-червона гама візерунків витісняється різнобарвною.

У візерунках переважають геометричні форми прямих і кривих ліній, трапляються також стилізовані малюнки рослин, тварин і людських постатей. Кожний вишиваний хрестиками візерунок, залежно від композиції центральної частини, має свою окрему назву: „на стовпчики”, „на стебличану кривульку”, „на листки”, „на жики”, „на шіфки” (кораблики), „на ляльки” і т. д. У моїй домашній колекції є візерунок „на ляльки із смерічкою”, але постаті людей („ляльки”) у с. Буковці вишивали здебільшого на рушниках. 1925 року візерунок „полоси жіночих постатей” знайдено в с. Солочиному Свалявського району Закарпатської області (Фото цього візерунка наведено в книжці С. Маковського, „Народное искусство Подкарпатской Руси”, Прага, 1925, стор. 136).

В 30-х роках у с. Буковець і довколишні села прийшли нові візерунки і способи вишивання. Кожна дівчина, старша 16 років, вишивала 6—8 жіночих сорочок для себе і по кілька жіночих та чоловічих сорочок для родичів молодого. Та й досі чи не кожна літня жінка зберігає по 4—5 жіночих і 1—2 чоловічих вишитих сорочки. 93-річна О. В. Ряшко й нині носить

сорочки, вишиті двадцять — тридцять років тому. Як родинну реліквію зберігає О. А. Пагір'я із села Перехресного, нині мешканка міста Мукачева, свої сорочки і сорочки свого чоловіка. Нові способи вишивання („на сновання”, „на низину” і „на вбивання”) були новими тільки для Буковця та сусідніх сіл, на Закарпатті й на Україні взагалі їх знали здавна, лише під іншою назвою.

Форма візерунка, вишитого способом „на сновання”, геометрична: замість хрестиків на довжину візерунка зашивають одну чи дві нитки.

„На низину” здавна вишивали на Закарпатті на околиці Рахова. У Буковець цей спосіб заніс 1940 року із сіл Іршавського району юнак Микола Стецо. Вишивають способом „на низину” так: на зворотньому боці полотна чорними нитками роблять чорно-біле тло візерунка, а білі проміжки лицьового боку зашивають різнобарвними нитками. Якщо на плечах рукавів вишивання робиться на ширину візерунка (нитки протягаються згори донизу і навпаки), то на грудях, де полотно зібрано на „рями”, візерунок вишити знизу догори неможливо, тому його вишивають уздовж нагрудної частини сорочки через усі „рями”, тобто по горизонталі.

„На вбивання” в Буковці почали вишивати тоді ж, хоча на околиці Мукачева так вишивали (переважно рушники) вже на початку століття, а може й раніше.

Техніка цього вишивання дуже проста, бо не треба лічити нитки на полотні, а тільки вишивати простим швом контурні лінії візерунків або заповняти проміжки між контурними лініями різнобарвними нитками.

Передвоєнні роки були найінтенсивнішими у розвитку вишивання в осередку села Буковця. Цьому сприяло зокрема те, що при багатьох початкових школах працювали вчительки пошиття і вишивання. А на сорочках, особливо жіночих, якраз замість колишніх вузьких візерунків простої композиції і кольорової гами, тоді переважали широкі візерунки яскраво-пишної кольорової гами із „заснурками”, „перами” і додатковими вузькими візерунками не тільки на плечах рукавів, але й на зарукавниках, до яких пришивали ще й „форди”, та на грудях, де раніше вишивали лише кілька рядків кривульок.

Траплялося, що одну й ту саму сорочку жінки вишивали різними способами: на грудях — візерунок „на низину”, на плечах рукавів — візерунок „на сновання”, а зарукавники вишивали хрестиком. Проте розміщення візерунків, як і крій жіночих сорочок, не змінювалося. Причому чоловічі сорочки були теж троякого кроєння і з різним розміщенням візерунків.

Нині народне вишивання досягло нових успіхів. Цьому сприяють зокрема й художні майстерні у м. Воловці та інших містах Закарпаття. Однак перевага віддається не сорочкам, а рушникам, наволочкам для декоративних подушок, скатертинам та ін. А саме вишивання вже перестало бути обов'язковим, ставши більше розвагою і захопленням. Правда, в селі немає окремих визнаних майстрів народної творчості, але є візерунки чи окремі їх частини, вишиті народними умільцями Є. Вешелені, К. Антоником і майстром народної творчості М. Шерегієм, роботи яких експонуються не тільки в Закарпатській області, але й у Києві.

Михайло Перлаг

Проф. др. Роман Райнфус

СЕРЕД БОЙКІВ

Західна частина Бойківщини, яка сьогодні під назвою „Бещади” входять в склад Польщі, є тереном туристики а місцеве населення примусово виселене. Наша преса називає ту частину „Східною Лемківщиною”. Віддаймо слово польському етнографові проф. др. Романові Райнфусс.

Звичайно говориться й пишеться, що лемки заселявали Карпати від Сяну по село Шляхтова, яке лежить по сусідстві з Щавницею. Якщо однак подивитися на це з наукової точки зору, виявиться, що на тій території знаходилися не одна, а три групи, які значно відрізнялися одна від одної під куль-

турним оглядом. Чотири українських села, розміщені біля Щавниці, — це вже не є лемки, а група щодо культури аналогічна з українськими селами, що знаходяться до сьогодні на Спіші по Чехословацькій стороні, як Франкова, Остурня та ін.

Далі на схід по другій стороні гірського пасма Великий Діл, отже в Besкидах і на їх підніжжі з північної сторони, жили вже бойки, поселення яких сягали аж до Гуцульщини.

Західна Бойківщина, що тяглася від Сяну по пасмо Великого Долу, під культурним оглядом не була повністю однорідна. Села, росташовані на південь від пасма полонин (Велінської і Царинської), виразно відрізнялися багатьма особливостями від тих, що лежали на їх північній стороні в напрямку Ліска і Утриск Долішних. Різниці між бойками, розділеними пасмом полонин, зазначалися передовсім в ділянці матеріальної культури. В той час як в районі полонин велику роль у селянському господарстві відіграв випас волів і овець, на північній стороні головним в утриманні було рільництво, яке, між іншим, стояло на досить низькому рівні. В будівництві не було таких різких різниць, тільки село Волосате, що лежало на самому кордоні, відрізнялося своїми будинками з дуже високими солом'яними дахами. Натомість значні різниці виступали в одязі.

У південних бойків жінки одягалися в білі полотняні сорочки, спідниці й запаски, оздоблені ніжними вишиваними хрестиком каймами. На сорочки одягали коричневі лейбики з домотканого овечого сукна і з того самого матеріялу робили довгі до колін „сіряки”.

На півночі білизняний одяг жінок ще раніше вийшов з ужитку. Там зустрічалися вишивані кораликами корсетки й лейбики з фабричних матеріялів і так звані „фарбянки” — спідниці з льнянововняної домотканогої тканини з кількома червоними витканими на ній полосками внизу.

Біля Лютовиськ жінки носили льняні спідниці, але з друкованими вручну біло-червоними узорами, які в Лютовиськах вибивали фарбувальники — євреї.

Чоловічий одяг бойків теж був різний. В горах на південь від полонин характерною частиною чоловічого одягу була коричнева домоткана гуня накинута на плечі, оздоблена ззаду великим ковніром, закінченим білою тканною полоскою й ря-

дом білих „тороків” як в лемківській „чухані”. Натомість у пізніх бойків відповідником цього одягу була „широка гуня” або „чапиха”, звана також „чаків”. Вона мала подібний до чухані крій, але на ковнірі замість білої полоски і тороків єдиною оздобою були короткі чорні тороки.

Територія західної Бойківщини з етнографічної точки зору дуже слабо вивчена. Праці, розпочаті в міжвоєнний період, були перервані вибухом II світової війни, а зміни, які відбулися після закінчення війни, не створили умов для її продовження. На території на південь від полонин сьогодні взагалі немає бойківського населення, а на північ від полонин зустрічається лише по кілька родин на село.

Подібно представляється справа в селах, розташованих в усті Солінки до Сяну, в місці, де будується потужна гребля, яка буде надавати енергію для майбутньої електростанції.

В зв'язку з спорудженням греблі буде створено велике озеро, яке частково займе долину Сяну від Соліни до давньої Телесні Санної, а частково дальшу течію Солінки, в результаті чого під водою опиниться сьогоднішнє село Солінка, Завуз і частина Волковії. Населення з закуплених державою заливних територій буде переселене в навколишні села, розташовані вище.

Восени 1965 року в місцевостях, які будуть залиті і в околиць селах кабінет (працівня) дослідження народного мистецтва Інституту мистецтва ПАН у Кракові й музей народного будівництва в Сяноці провели етнографічні дослідження, які мали на меті зберегти у формі описів, фотознімків і магнетфонних записів культуру сіл, приречених на затоплення. Експедиція з кількох наукових працівників провела інвентаризацію старовинних пам'яток сільського будівництва, обладнання помешкань. Сфотографовано й нарисовано вже рештки народних строїв, записано на магнетфонні плівки багато народних пісень і звичаїв, особливо весільних. Працівники музею народного будівництва з Сяноку вибрали для купівлі 2 бойківські хати, які разом з усім обладнанням будуть перенесені в Сяніцький музей, зібрано при тій нагоді також багато старого рільничого знаряддя і трохи одягу. Завдяки цій дослідній роботі рештки старовинної народної культури західних бой-

ків були хоч частково врятовані від знищення й знайдуть вони відповідне місце в музеї.

Крім місцевостей, що будуть залиті водою, дослідженням були охоплені також околицьні села (Рибне, Гожанка, Буковець, Бережниця Вижна, Полянчик, Середня Весь. Гочез). Одним з найцікавіших відкриттів, які зроблено при цій нагоді, була стара хата в Березниці Вижній, значно вже знищена, яка є останньою курною хатою в цій околиці. В хаті цій, в зовсім непорушеному стані збереглося все її стародавнє обладнання. Натомість в Рибному знайдено цілий комплект жіночого одягу. Скрізь зберігся давній бойківський фольклор — незлічана кількість пісень, оповідань і жива пам'ять про давні звичаї.

П. Бурак

СВЯТ-ВЕЧІР НА БОЙКІВЩІНІ

Свят-Вечір наймиліше свято для малих дітей. І свят-вечірні спомини з тих років залишаються в пам'яті найдовше. Тепер, по 70 роках, хочу коротко написати, як святкували Свят-вечір в моєму селі, на Бойківщині, тоді, як я був малим, 8-9 річним хлопцем. Очевидно, що деякі речі час витер з моєї пам'яті, тому може мій спомин й не буде повним, але може буде й ще декому таким милим, як є для мене.

ПИЛИПІВКА

Наші парафіяне приготувалися до Свят Христового Різдва постом, що звався „Пилипівкою”, бо зачинався від свята св. Апостола Пилипа. В часі посту дорослі не їли ні молока ні м'яса, лише малим дітям давали молоко. Дорослі вживали, льняної олії. В наших околицях більше вживали льняної олії, яку пересмажували з цибулею, бо казали, що та олія смач-

ніша. Останній тиждень перед Святами навіть діти їли вже страви без молока. В тому тижні по всіх хатах жінки пекли хліб, ліпили голубці та пироги, опихали пшеницю на кутю та притотовляли все, що було потрібне для свят-вечірніх страз. В тому тижні заміжніші господарі різали годовану свиню та рсбили ковбаси, кишки з кров'ю та ячмінних круп. Господарі переглядали своє господарське знаряддя та притадували, хто із сусідів що позичив із господарського знадіб'я. Як якась річ була в сусідів, посилали дітей, щоб її взяти й принести до хати, бо на Свят твечір усе господарське знадіб'я повинно бути в хаті.

Молоді хлопці вже заздалегідь журилися звіздою до вертепу. Робили дерев'яні рами, обліплювали їх різнокольоровими паперами й пробували, як буде визлядати звізда із горючою свічкою всередині. Для трьох царів роблено три корони також із різнокольорових паперів. Окрім того треба було приготувати одяг для кози та для чортика. Найлегше було з одягом для жида й жидівки, бо одяг для Мошка й Сури зичили у місцевих жидів.

СВЯТ ВЕЧІР

На Свят-вечір всюди зберігали строгий піст. Навіть дітям давали раз у день їсти. Того дня всі були зайняті своєю працею. Жінки в хаті варили та смажили страви, а чоловіки мали зайняття в стайні та сгодолі. Сейчас після полудня чоловіки й хлопці забиралися крутити перевесла з соломи, якими обв'язували овочеві дерева — яблуні, груші та сливи. Хто мав великий сад, то мав немало праці з тим. Декуди обв'язували перевеслом навіть і драбини. Коли я питався батька, на що обв'язують дерева, то він відповів: „На те, щоб родили”. „А драбини?” — питав я дальше, „щоб завжди держалися купи” — відповів батько. Звичайно мені доручали обв'язувати дерева, але мусіли мені накрутити перевесел, бо я сам не міг накрутити досить. В нас було досить багато дерев, то я мусів забиратися завчасу до дерев, щоб до вечора покінчити.

Опісля ми йшли з батьком годувати худобу. На Свят Вечір давали худобі раз сіна, а два рази давали вівсяні снопи не-

молочені, щоб худоба теж знала, що то Свят-Вечір. Нарешті надходив вечір. Ми всі ждали нетерпеливо першої зірки на небі. Як показала зірка, а ми вже покінчили свої роботи в стайні та на подвір'ї, батько йшов зі старшим братом Іваном до стодоли і батько брав добрий жмут вівсяної соломи, а брат вівсяний сніп і оба йшли зі стодоли до хати. Батько навчав ще по дорозі брата, як він має говорити. Як увійшли до хати, то брат вітав усіх: „Христос Раждається!”, а мама відповідала: „Славіте Його!” Тоді брат говорив віншування: „З празником Христового Рождества вінчуємо вас усім добром; ці свята весело пересвяткувати, в щастю в здоров'ю, що зичимо тим і вінчуємо, дай нам Боже!” Батько ззаду повтаряв те саме віншування. Тоді оба йдуть до середини хати й стелять солому на долівці. Яка то була радість для дітей! Діти качаються по соломі, мукають до коров, блеють до овець, іржать до коней, кудкудакають до курей та рохкають до свиней... То на те, щоб усе було здорове й гарно множилося.

Як в якій хаті була дівчина на відданні, то, як батько з сином входили до хати, вона замітає хату, одягнена лиш в трусиках. Як замете, вийде на подвір'я й слухає, з котрого боку вона мала сподіватися жениха.

Як розстелили солому й поставили дідуха, тоді світять на столі свічку, а відтак усі клякають до молитви. Молитву відмовляли всі разом, голосно. По молитві всі сідали за стіл й пили по чарці горілки, грітої з медом. Закусують хлібом, часником та оселедцем. Мама починає подавати тоді 12 свят-вечірних страв. Батько бере першу ложку пшениці й кидає по стелі, щоб пшениця росла велика, аж до стелі. Тоді зачинають споживати свят-вечірні страви, починаючи з куті з медом. Всі страви омащені олією. Всі їдять повагом, з кожної страви по троха, щоб можна їсти кожну страву. Після вечері батько зачинає коляду: „Бог предвічний”, а з ним співає ціла хата. Відтак колядують ще кілька коляд. Молоді йдуть з колядою по хатах, а старші йдуть відпочивати, бо рано в 4-ій годині треба вже йти до церкви. На Свят Вечір посуду не миють.

Як досвіта всі поставали, батько кидав до миски з водою срібні гроші. В тій мисці з грішми милися відтак усі, щоб всі були гарні та здорові, як срібло, що з нього зроблені гроші.

РІЗДВЯНА ВІДПРАВА

Наша церква в Лімній була дуже гарна. Вона мала три бані з хрестами, а кругом була обсаджена липами. Липи були такі грубі, що майже зовсім закривали церкву, лише були видні бані з хрестами здалека. Всередині церква була гарно розмальована та мала гарний іконостас. В церкві було 6 хоругов та поцесій. Окрім того мала свій прапор Марійська дружина. Був в церкві ще й Січовий прапор, якого держак був оббитий золотими щитиками, що блистіли при світлі свічок. Той прапор завжди держали парубки, чи то підчас всенічної чи в часі обходу кругом церкви. На всенічній на Різдво всі дорослі держали запалені свічки. Старші брати, поважні газди, ще далеко до Різдва виливали, чи сукали свічки з воску, щоб на Різдво були свіжі... І тепер на Різдво ціла церква аж сяла від свічок, що їх всі держали в руках. Свічки держали дорослі на кожній всенічній та в часі „Благальної пісні” („суплікації”).

Окрім свічок в церкві давали багато світла ще три великі павуки. На Різдво в церкві було повно людей. Напереді в церкві було з того боку, де стояли чоловіки, чотири крилоси, а з другого, жіночого, три крилоси. В першому крилосі з чоловічого боку сиділи дяки, а у всіх інших крилосах по обох боках сиділи поважні господарі. Різдвяна відправа завжди навівала на всіх приявних якийсь радісний настрій. Всі були усміхнені, погідні. При виході з церкви одні других віншували й бажали собі веселих свят.

КОЛЯДА

Як приходили з церкви додому, то чоловіки йшли годувати худобу, а жінки лагодили обід. По обіді молодь збиралася йти з колядою. Всі молоді збиралися в читальні, там перебиралися в свої строї й ішли колядувати з вертепом. Коляда була призначена на світло до церкви, бо воскове світло таки дорого коштувало. А в нас, окрім свічок, що їх держали люде, були ще й три великі павуки, то того світла таки троха було треба... Колядники зачинали колядувати від присілка під горою Магурою, що був від села віддалений півтора крайової

милі. Там жили пани і робітники, які досить добре платили колядникам. Я мав десь тоді 10 років й потягнувся також за колядниками, бо то було дуже цікаве. Зокрема жид та Сура стріли різні жарти та розсмішували людей. Але найбільш показною особою був таки жандарм. Десь дістали ще лиску-чий шолом, що їх носили австрійські жандарми, старого кріса позичили на постерунку поліції, дібрали відповідний стрій і жандарм виглядав грізно не лише для дітей, але і для старших. Одного разу жандарм зайшов перед колядниками до вїйта. Вїйта не було дома, лише його жінка. Жандарм привітався й попросив вїйтихи, щоб прибила громадську печатку на його книжку. Вїйтиха довго не думала, витягнула з шуфляди печатку й прибила. За якийсь час вїйт вернувся додому й тоді надійшли колядники. Відколядували й вїйтиха почала їх гостити. Тоді надійшов жандарм і показав книжку з громадською печаткою. Всі зачали сміятися з вїйта, що не він вїйтує, лише його жінка. Бідний вїйт мало під землю не запався від стиду. Люде в селі мали на довгий час з чого сміятися та натягати вїйта.

А старші газди ходили в гості, колядували й частували себе й розказували різні історії. В гості ходили щодня аж до Йордану від одної хати до другої. Очевидно, то діялося ще до першої світової війни. Пам'ятаю, що мій батько давав колядникам по шустці. То був на той час для дітей гарний дарунок, бо за два крайцарі був уже колач. По другій світовій війні Свят-вечір не був уже такий веселий. Польська поліція докучала нам, а до того держава гнобила нас різними податками, то й різдвяний настрій не був уже такий, як колись.

Зате перед другою світовою війною в нас співали вже патріотичну колядку, яку я нижче подаю:

На Різдво Христове
Зорі засвітили
Наші Стрільці Січовії
Свою кров пролили.

Кров свою пролили
В тридцять осьмим році
На Підгір'ї, Закарпатті,
На Дністрі — остоці.

В кайдани закули,
В тюрму посадили,
Люд невинний тсясячами
В сиру землю положили.

Чи чуєш, ти брате,
Дивную новину?
Закували у кайдани
Нашу Україну.

Поглянь же, Ісусе,
З високого трону,
Верни нашу Україну
Від Сяну до Дону.

Від Сяну до Дону
І Карпатські гори,
Межиріччя, город Київ.
Аж по Чорне море.

Змилуйся, Ісусе,
І Ти Божа Мати,
Дай же нашим українцям
Кращу долю мати.

СТАРА СІЛЬ

Одною з цікавих місцевостей на бойківському Підкарпатті є Стара Сіль, яка своєю історією, ремеслом, джерелами солі і ганчарством здобула собі широку славу. Стара Сіль — це властиво дві місцевості, а саме: містечко Стара Сіль і село Стара Ропа, положені між Дністром а Стривірогом на шляху зі Старого Самбора на Хирів, Доброміль, окружені горами: Бзяний від півдня, Лиса від заходу, Панська від півночі і Ланцова від сходу.

Саме містечко є на рівнині, а передмістя в долині потоку Гуска. Первісна назва цілої місцевості була Стара Сіль і такою є тепер, але в XVII/XVIII ст. центр оселі піднесено до гідности „Вільного королівського міста”, а з довкілля створено громаду з назвою Стара Ропа, якої частини називано далше передмістями: Долішнім, Воскресінським і Пятницьким.

Стара Ропа, маючи багато присілків: Засатки, Твори, Устя, Бучів, Папrouchизна, Саси і Верхоча, була розтягнена до 7 км. Були дві головні дороги (вулиці): Ганчарська при якій мешкало багато ганчарів, а друга бічна звана Складна, але пере-звана на Гнилу, бо весною була дуже болотниста.

Стара Сіль — це стародавня оселя, знана ще з доісторичних часів зі своїх джерел солі. Історичні джерела подають заснування Старої Солі на 1255 рік. Ченці місцевого монастиря варили сіль і для власного вжитку і на продаж; у 1421 р.

село одержало маґдебурзьке право з назвою Зальцборк і привілеєм провадити ярмарки і торги, на яких ремісники продавали свої вироби, головню ганчарські. Прибуток від солеваріння у 1575 році становив 20.000 злотих на рік. Вивар солі звано „жупою”, яку одержувано зі соляних джерел-криниць, які були дуже глибокі і мали подвійні дерев’яні цебрини. Отже жупа давала працю не лише мешканцям Старої Солі, але притягала робітників з околиці, в тому числі багато поляків.

Побіч солеваріння було розвинене ганчарство і цегельно-кафельне виробництво, яке мало на місці дуже добру глину. Виробництво й торгівля були спонукою, що тут розвинулися інші ремесла, але також і вимоги панів-власників були все щораз більші, що викликало в 1631 р. „бунт”, який вчинили робітники солеваріння проти утисків старости й панів.

Часи кріпацтва й часті епідемії зумовили занепад Старої Соли в другій половині XVII ст.

У XVIII ст. маємо знова економічний розвиток. Діє 7 різних цехів та понад 120 ремісників, виробляється 36.600 бочок солі (1768). Стара Сіль займає третє місце в Галичині (по Дрогобичі й Калуші), але соляні джерела скоро вичерпуються, що доводить в 1853 р. до припинення солеваріння, а тим самим до занепаду Старої Соли, якій залишилося ганчарство. Сьогодні населення Старої Соли займається тваринництвом та вирощуванням льону й цукрових буряків.

Про минуле Старої Соли залишилося в її мешканців багато переказів, які по своєму переповідають давні та новіші часи. Чому припинено солеваріння? Переказ розказує, що керівник жупи, чужинець, залюбився в українській шляхтянці, але ні вона, ні її родичі не хотіли погодитися на шлюб і тоді цей провідник постановив тімститися та за згодою уряду забив соляні криниці, позбавляючи в той спосіб багато українців праці.

В Старій Соли було багато поляків, які маючи підтримку уряду, одержували тут добру працю і постановили побудувати костел. Одержали дозвіл на розібрання української катебри в Перемишлі й перевезення цегли до себе. Але це було понад їхні сили і тоді при допомозі інших поляків це вдалося їм виконати в цей спосіб: Поляки з околиці Перемишля розбирали церкву й возили цеглу до ріки Сяну, інші ту цеглу мили, щоби „змити українське православіє”, а ще інші перевозили

її до Старої Соли і тут побудовано „костюлек” капличку св. Михайла. Будова тривала кілька років, а мало це бути тому 200 років. Подібною була історія побудови школи для поляків з цегли монастиря в Спасі, що його скасував австрійський уряд за часів цесаревої Тереси.

Як в'їзджалося до Старої Соли з півдня, то була залізна брама, а по боках мур. Браму на ніч замикано, а на ній була табличка з таким написом: Крулевське Вольне М'ясто Стара Суль”. Така сама брама була від півночі. Колись Стара Сіль як королівське місто було звільнене від державних податків. Був у Старій Солі український шляхтич Николай Стоялівський, а його герб: Лицар Рітер фон Стернберг Стояловски. На його хаті був когут обернений хвостом до міста. Його брат був священником в селі Явора над Стриєм коло Турки.

Даних про будову церков не маємо точних і тому подаємо те, що залишилося в пам'яті мешканців Старої Соли.

Парохіяльна церква св. Іллі велика, мурована, була збудована на початку ХІХ. ст. на Долішньому передмісті, тобто на території Старої Ропи. Біля церкви, на горбочку стояла, як у нас казали, „резиденція” пароха. Був це гарний мурований дім, серед квітів та великого овочевого саду, оточений струнками ясенями, з великим подвір'ям та господарськими забудованнями. Дві дочерні церкви, менші й дерев'яні, побудовані в бойківському стилі: св. Параскевії на П'ятницькому і св. Воскресіння на Воскресінському передмісті.

Шематизм з 1936 р. подає: Стара Сіль м-ко, матірня церква св. Пророка Іллі, збудована 1810 р., каплиця Воскресіння Господнього збудована около 1460 р., а св. Параскевії збудована 1440 року, парохіян 4.161, латинників 1.600 (парафія св. Михайла), жидів 285 (синагога). Парох о. Орест Мартинович, родж. 1877 р. рк. 1905 р.

Тут наведемо переказ про будову стареньких капличок:

Між Старою Солею і Стрільбичами в лісах знайдено джерела нафтової ропи. І знова прибуває більше робітників. І тоді виринула думка заложити „Братство св. Параскевії”. Зорганізоване братство розпочало будувати церкву недалеко жупи. На місці вирубане дерево грубости около двох метрів. Тесане дерево складено на зруб так, що на зовні на вуглах є до 1 м. довжини. Церква (могла помістити до 3-ох сотень

людей) є трибанна з іконостасом. Під віттарем є похований якийсь монах, що жив у цій околиці.

Церква має до 720 років (1251). Коло церкви є стара дзвіниця, рівнож побудована з тесаних бельків. Обі булови є без цвяхів. В цій дзвіниці щорічно хлопці у Велику Суботу палили вогонь на пам'ятку того, що апостол Петро при вогні відрікся Ісуса Христа.

Коли число мешканців побільшилося, побудовано другу церкву при цісарській дорозі. Та церква Воскресіння Христового була рівнож дерев'яна, без цвяхів, з тесаних бельків.

Була ще третя церковця на високім березі, недалеко нинішньої церкви св. Іллі, побудована в часах ланцини, з якої перенесено старий дзвін з перед 400 років, на що вказує латинський напис на дзвоні.

На парохіяльнім полі є старе кладовище зване „Холерне”, яке є з часів великої пошесті при кінці XVIII ст. Стоїть там мурований хрест (фігура) на якому є дата 1787 р. Є рівнож кладовище для всіх католиків, на якому о. Товариницький побудував муровану каплицю, якої патроном є св. Димитрій. На тому кладовищі були могили вояків У.Г.А.

Було тут багато ремісників зорганізованих у своїх цехах, а головно ганчарі, які виробляли з глини посуду до варення і печення (бабок, пампухів на олії), вазонки на квіти, збанки на мід, горнятка та ін.

Окремий виріб — це діточі іграшки як: корови, коні, пси, качки, писанки, верблюди, слоні, жирафи, які були зверха помальовані й роблені на спосіб кераміки. Ті речі продавано на відпустах, ярмарках по цілій околиці. Ганчарство було добре розвинене та тішилося великим попитом.

Вироби з жовтої глини, з якої виробляли домашню посуду, кафлі з яких ставили печі до ogrівання (заможніші господарі). Були ганчарі, які виробляли файки та випалювали їх на темно-жовтий або на темно-сивий колір. Вироблені файки звані „люльками” продавано по відпустах та ярмарках, або вимінювано за льон, якого було багато на Бойківщині..

Всі вони потребували гарної жовтої глини, без каміння й піску, яку називано „жилавкою”. Така глина знаходилася на посілости Грабія, присілок Бучів. Там одержували також сухе дерево й чатиння до випалювання ганчарських виробів,

а за це доставляли йому всі ганчарські вироби. Власник Грабій по знесенні панщини подарував ганчарам ту посілість як рівнож кусок лісу около 50 моргів і зробив контракт на права власности ганчарів Старої Соли й Старої Ропи.

По першій світовій війні польський уряд зі Самбора стався відібрати ганчарам цей контракт. В роках 1923—33 цехмайстром був старець М. Суслович, до якого прийшов поліціант Верещинскі і просив показати йому цей старий документ. Цехмайстер на це нічого не відповів, отворив „Братську Скриню”, що була ціла окована мідяними штабами і на віці мала ганчарський терб на мідяній блясі й два замки, бо у тій скрині переховувались усі важні документи Братства й там був згадуваний контракт. Вийняв цей контракт і положив на стіл, частину накрив руками і сказав: „На, маєш. Читай, як умієш читати”. На це поліціант відповів: „Дай мені до рук, бо так мені погано читати”. Старець відповів: „Тобі не треба всього знати” — і забрав контракт та замкнув до скрині. І так ганчарі зберегли свій контракт і своє право. Прізвища родин, які занималися ганчарством: Карпінський Антін, його сини Іван і Михайло, Суслович Микола, Староміський Михайло, файчар, Лікун Микола — діточі іграшки, Сидоревич Катерина, Стоялівська Варвара і Качалуб Анна. Кафлярі: Трупкевичі, Сидоревичі та інші.

Були й боднарі, що з дерева виробляли всяку хатню посуду: бочки, путні, коновки, цебрики і „ванни” для купання дітей. Були кравці, шевці, ковалі та інші ще ремісники, як дротярі та кушнірі.

Кожний цех був окремим братством зі своїм головою званим цехмайстром (цехмістром) та мав свій церемоніал, звичаї і закони. Молодь вишколювали на членів цеху в той спосіб, що кожний, щоб стати учнем, мусів навчитися трохи даного ремесла й при перевірці виказатися його знанням, тоді ставав учнем, опісля челядником, а по довшому часі переходив знова перевірку вже на майстра. Це все відбувалося в приятності всіх членів цеху під проводом цехмайстра при відповідній церемонії та гостині званій „горячиною”, на яку даний член приносив горнець оковити, хліб і часник.

Кожний цех мав в церкві скриню з свічками своєї роботи

з бджільного воску. Бджільний віск частинно одержувано від господарів-пасічників.

Члени вплачували річну вкладку до братської каси. Багато членів записували гроші на так зв. „облігацію” то є на потреби свого братства, які складано в банку, а за відсотки наймали Служби Божі й панахиди за померших членів при обов'язковій приязності всіх членів, які опісля в цехмайстра відбували свої „горячини” (гостину). Як помер член цеху — то майстер вислав повідомлення до всіх членів в той спосіб, що один другому передавав з рук-до-рук металевий хрест і повідомляв про похоронні відправи з обов'язковою участю всіх членів. В часі відправ світилося коло помершого 6 свічок на підставниках, а кожний член тримав свічку з якою супроводжав помершого на кладовище. По похоронах рівнож відбувалися „горячини” у цехмайстра, але оковиту, хліб та часник приносила родина.

Одинокий цех боднарів був міщаний — отже були там і українці й поляки. Так воно було до 1-шої світової війни в часі якої всі ощадности по банках пропали, а давні звичаї цехів призабулися. По першій світовій війні зайшли не лише політичні зміни (окупація Польщею), але господарські та інші, і давний спосіб життя й побуту змінився.

В місті Стара Сіль був давніше суд та інші уряди, які приміщувалися в окремих міських будинках. Відбувалися тут великі ярмарки на Чесного Хреста й на Івана Хрестителя, на які з'їжджалися купці та сходилися мешканці майже цілої Бойківщини. (Продаж худоби).

Важкі роки пережили мешканці Старої Соли і Ропи в часі 1-ої світової війни, бо ж тут стояв в 1915 році фронт. По одній стороні росіяни, а по другій австрійці. Саме місто й село знаходилося між двома фронтами, багато господарств було спалених, знищено капличку (косцьолек) і приходство сотруди-ника. Багато було ранених, багато погинуло або на фронтах, або таки в селі. По Визвольних Змаганнях прийшли польські відділи, а опісля польська окупація, яка далася добре в знаки місцевому населенню, а зокрема це відчули свідомі українці. Побоями та іншими карами старалися застрашити місцеве населення, а між ними і деяких поляків, які побачивши таке наставлення своїх, не признавалися до свого польського по-

ходження. Один з них, Фарилевич, розказував про це своїм синам, які по війні повернули домів і вони рішилися змінити лат. обряд і перейти до української-кат. церкви. Лат. парох (о. Овоц) не хотів видати метрики і справа опинилася в суді, яку виграла позовники. І так брати Іван, Михайло й Василь Фарилевичі опинилися серед українців, бо на основі переказів їхній рід мав походити з козаків, які залишилися на Бойківщині по поході на Відень.

Польська поліція шукала за різними речами, а головню за підпільною літературою. В хаті Червінського виламано двері, а знайдені книжки в церковно-слов'янській мові порозбівано. Натомість польську релігійну книжку поставлено обережно на стіл. В селі почалися арешти. Арештовано о. Василя Олексина, Осипа Міклясевича, Василя Дрозда, Василя Юркова та багато інших. На вістку арештування пароха, зібралася вся громада, вибрала делегатів, які звернулися до польського пароха, але він відмовився від того, щоби вставитися за українцями, а зокрема за парохом. Опісля робив великі перепони нашому парохові при навчанні релігії аж ця справа опинилася в суді, і тоді доручено, щоби оба парохи відбували навчання релігії в інші дні.

Засновано „кулко рольніче” — польську кооперативу в Старій Солі, яка одначе існувала один рік, бо заряд обікрав свою кооперативу. Отворено кіюк на ринку, але й він не втримався.

Про дальші події і культурно-освітню працю є подані дані в спомині про о. Ореста Мартиновича і його родину в Старій Солі в рр. 1931—43. Тут слід ще згадати сотрудника о. Степана Сюська, якого вивезено на Сибір, та катехита о. Новака.

Народне шкільництво бере свій початок з хвилиною побудови церкви св. Іллії і малого приміщення на школу в поч. ках ХІХ ст. Тоді прислав єпископ дяковчителя з Перемишля Прокопа Шавалу. Він оженився з Оленою Туркас та залишився на посаді вчителя в Старій Солі, а його рід, який видав багато дяковчителів для Бойківщини, продовжував його працю.

Михайло Шавала, як військовик був на Чехах, а опісля повернувся в 1923 р. до Старої Солі, але не міг тут одержати вчительської посади, за те його дружина Степанія тут учительовала, а йому прийшлося бути вчителем на польських зем-

лях (Куяви). Щойно в 1939—41 р. зміг він працювати дир. школи в Старій Солі. Була тут і Фр. Давидович. Всі інші були поляками: Леопольд Спірідовіч, Кутульська, Винарчиківна директором школи був Кортес, який був і „презесом” Стшельца, а до того великим шовіністом. Стшельци викликували неспокій на терені Ст. Соли та спричинювали різні авантюри. В часі одної забави забито ножами Юзефа Цибульського. Згадуваний Кортес є автором коротенької розвідки, написаної в дуже патріотичному польському тоні про „Вольне крулевске място Стара Суль”, а виданої в 1939 р.

Зібрані дані Ільком Червінським є неначе відповіддю на це видання. (О. Б.)

Джерела: Стара Сіль (Сіль, Солоне) — Prochaska, materialy, № 44, AGZ, t. 6 № 76.

Жерела, т. 2. Стор. 1, т. 7, стор. 305, PPA, 1893.

Costres D. kroolewskie miasto Stara Sol, — Stara Sol, 1939.

Ілля Червінський.

СПОМИН ПРО О. ОРЕСТА МАРТИНОВИЧА І ЙОГО РОДИНУ

Стара Сіль і Стара Ропа це одна парафія яка багато завдячує своєму незабутньому парохіві о. Орестові Мартиновичеві та його дружині і синам. Всі вони, як це було найкращим звичаєм у патріотичних родинх Галичини, внесли свою цеголку до загальної праці, яку так жертвенно провадили свідомі одиниці по наших селах і містах.

Отець О. Мартинович походив з Яворова, теологію студіював у Львові та Перемишлі, а душпастирював як сотрудник в Старій Солі, Сокалі (де був і катехитом), в Судовій Вишні. Був парохом у Висовій на Лемківщині, у Відні (1914—1918 р.) та Яблінці Нижній (Турчанщина 1918—1931) а від 1931 до 1943 р. в Ст. Солі.

Новий наш парох, був людиною в середньому віці, з вигляду гордий, але серцем і душею — як ми це пізніше пізнали, правдивий український патріот і взірцевий священик. Мав він прекрасний і надзвичайно сильний голос (баритон). Старші люди, виходячи з церкви, казали: „Наш священик, хоч і не дуже великий (був середнього росту), але як заспівав „Благословен Бог наш...” то аж церква задрижала і проповідь великопісну продумано сказав... А як на Великдень заспівав „Плотію...” або „Христос Воскрес...” то в церкві свічки гасли. Про голос пароха, проф. Степан Шах тише так: Мав він сильний і милозвучний баритон. По закінченні богословських студій в Перемишлі ангажовано його, на поручення члена стокгольмської опери Модеста Менцінського, до королівської опери в Стокгольмі. („Християнський Голос”, Мюнхен, ч. 33 з 16 вересня 1964 р.) З цієї пропозиції він не скористав, як також з інших. Якщо виступав на концертах (у Відні) то лише для добродійних цілей.

Ми члени „Сокола” звернулися до нового пароха про дозвіл користати з великої церк. площі. Наш Отець Канонік (такий він мав титул) радо на це погодився, але не хотів за це жадної винагороди. Але „Соколи” рішили, що треба якось за те віддячитися і кожного року в часі сінокосів, вночі громадою косили ми сіножать. Аж третього року нас припильнував слуга Дамян і раненько, коли ми кінчали вже працю, їмость і сини Юрко і Орест (якого всі кликали Ісьо) привезли нам на поле сніданок і щиро нам дякували, а опісля нам подякував і сам парох.

Ціла родина пароха включилася в громадську працю нашої парафії: Кооператива, Кружок „Союзу Українок”, читальня Просвіти, Т-во Сокіл, які під провідництвом пароха та його синів успішно та з великим запалом вели працю. Сокільське Гніздо виступало на святі Сокола-Батька в 1933 р. у Львові, а в 1936 р. здобуло перше місце в краю в міжгніздовому точкуванні. Мій брат був скарбником, а ми його звали „міністром фінансів”. Він так наладнав фінанси, що ми мали всі найновіші видання, і наші члени самоосвітою здобували знання з українознавства. В час дозвілля грали в шахи, читали часописи, слухали рефератів і дискусій.

В тих роках, за активною допомогою і заохотою пароха,

на Пятницькому передмісті вибудовано новий, гарний і му-
рований Народний Дім кружка „Рідна Школа”, а на Доліш-
ньому закуплено велику б. корчму і відкрито там філію чи-
тальні „Просвіти” і таким чином, довга на 8—9км. місцевість,
мала три домівки, для „кожного закутка”, які радо зі собою
співпрацювали.

Парох як добрий співак і любитель співу зорганізував
хор в нашій парафії. У нас діяв хор ще з ХІХ ст., якого дири-
гентом був Антін Шавала, відтак судовий урядовець Чабан.
Тепер на диригента запрошено учителя Степана Децика, яко-
му поляки не хотіли дати учит. посади. Під його рукою було
два хори, один на Горішньому а другий на Долішньому перед-
містях. В час Різдва (1933 р.) ходило нас понад 100 співаків
з колядою починаючи її від пароха, який з цілою родиною всіх
нас щиро вітав і приймав чим хата багата.

В 1935 р. в Старій Солі і Старій Ропі сталася подія, яка
розворушила всіх її мешканців. На нашому кладовищі були
могили вояків УГА, які впали в боях в 1918 році, підчас поль-
ської офензиви на „хирівському фронті”. На цих могилах
щорічно, підчас Зелених Свят відправлялася торжественна па-
нахида. Звичайно формувався похід, який під проводом свя-
щеника, з хрестом і хоругвами, від парохіяльної церкви через
ринок і дві головні вулиці йшов на кладовище, з вінками,
а між ними все був один терновий.

У згаданому році польська адміністрація рішила „научиць
кабануф розуму”, стягнуто поліцію з інших станиць та змо-
білізовано „стшельцуф”, а рано зголосився до пароха офіцер
поліції зі Самбора та почав диктувати, що вільно а чого не
вільно говорити парохіві в церкві і на проповіді на могилах.

Отець О. Мартинович на те відповів, що йому може давати
директиви його єпископ, що він має говорити в церкві, і що на
його думку, поліція найкраще зробила б, коли б забралася,
і дала людям спокійно помолитися за душі поляглих вояків.

Це очевидно поліцію не переконало і на кладовищі дійшло
до зудару. Розхвильовані вірні (понад 5 тисяч) оточили кіль-
кадесять поліцаїв, (Стшельци зникли з горизонту) при тому де-
яких потурбували. Почалися пертрактації, які провадили сини
пароха Юрко і Богдан та Іван Рудзінський та поставили ви-
могу, щоби поліція негайно відійшла.

о. Орест Мартинович

І дійсно, поліція — бачучи розлючену громаду, залишила кладовище і розставилась „розстрільною”. В часі тих подій парох спокійно відправив панахиду на могилах вояків УГА, маючи при собі тільки старенького дяка Багнія, бо цілий хор і майже всі вірні були заняті „воєнними операціями”. У висліді цих подій арештовано обох синіз пароха Юрка і Богдана, Івана Рудзінського та ще 8 громадян. Відсиділи вони по 4 місяці в слідстві, а в осени відбувся в Самборі процес, на якому засуджено їх від півтора до трьох років тюрми. Богдан Мартинович, що був студ. права, був дисциплінарним порядком заві-

шений на два роки в правах студента, так, що замість в 1937-ому закінчив свої студії аж в 1941 році докторатом права в Празі.

Від 1934 року, заходом пароха, який безкоштовно давав приміщення і харч, були у нас проваджені літом дитячі садки.

В 1937 році помальовано внутрі парафіяльну церкву св. Іллі. Малярську працю виконав у укр. стилі мистець Демкович-Добрянський зі Ст. Самбора.

А потому прийшли роки другої світової війни. Поляки не встигли розв'язати „Сокола” та посадити до тюрми о. О. Мартиновича, засудженого на 1 місяць за проповідь на Зелені Свята лише встигли вивезти 4 громадян до Берези Карт. а між ними Богдана Мартиновича і Івана Рудзінського. Нашу місцевість зайняли німці, отже була нагода виїхати на захід, але парох відмовився, бо не хотів залишати своїх парафіян. Дня 27 вересня прийшла до нас Червона Армія а у міжчасі син Богдан повернув з Берези Карт. і по кількох днях був змушений тікати за Сян.

Почалися нові порядки, пароха викинено з приходства і дано йому одну кімнату в старенькій хаті, зараз по сусідству з домом мого батька. В 1940 році арештовано обох синів Юрка (який працював в Самборі) та Ореста, учня 10 класи. Оба пропали безслідно, помордовані десь в тюрмах НКВД. Залишилось двоє вже стареньких людей, парох зі своєю дружиною, вийняті з під закону і залишені на ласці добрих людей. І люди поставились до них якнайкраще...

Але втрата двох синів, невідома тоді доля третього сина, давна недуга бронхіту — дуже підорвали стан здоров'я нашого пароха. Підтримуваний своєю дружиною та прихильним відношенням цілої громади, він все ж таки спокійно переніс усі ті нещастя. По відході большевиків прийшли нові „визволителі”. Парох перенісся на приходство, повернув син Богдан і це було великою радістю для нездолених батьків, але вони надаремно ще виглядали двох других синів, що може котрогось дня прийдуть додому. І тією надією жили.

Літом 1942 р. німці взяли десять закладників а між ними пароха, які відповідатимуть головою, якщо громада не зложить наложеного контингенту збіжжя.

Син Богдан у довшій розмові з крайсгавптманом-австрійцем, який довідавшись, що Богдан роджений у Відні змінив

попередні вимоги , звільнив закладників та обнизив контингент. Отець О. Маринович по всіх турботах та по втраті двох синів помер 9 лютого 1943 р. При великому здвизі народу. під жалібний спів самбірського „Бояна” похоронено його на кладовищі в Старій Солі побіч могили о. Грицикевича.

Дружина Іванна виїхала на еміграцію і померла в 1964 році у Вінніпезі, Канада, де проживала в домі сина др. Богдана. Народжена 1887 р. в Устриках Долішніх, дочка о. Т. Карпяка а внучка по матері, о. Володимира Хиляка, який в другій половині ХІХ ст. під псевдонімом „Єронім Анонім” писав оповідання з життя лемків (які тепер друкує Наше Слово в „Лемківській сторінці”). Її батько був довголітнім парохом і деканом княжого города Белза.

Цей мій спомин хай буде китицею квітів на далеку могилу о. Ореста Мартиновича і Його Синів, повних жертвенности і праці українських патріотів.

МОЇ СПОМИНИ З ЖИТТЯ СТАРОГО САМБОРА ВІД МОЇХ НАЙМОЛОДШИХ ЛІТ

До 1925 року Старий Самбір був повітовим містом і об'єднував 72 села. Села були ще мало свідомі й поділені на дві групи: коло 40% були москвофільськими й 60% українськими. Москвофільські села були під впливом платних агентів б. царської Росії. Освідомлювання історичного походження наших прапředків за моєї пам'яті проходило дуже помало. Над освідомлюванням наших селян і міщан, працювали тодішні українці, які знали нашу історію від давніх часів і походження нашого племені. Старосамбірські адвокати, як Микита, Максимчук, Федак, Павловський, Княжинський і Луцький їздили по селах і виголошували реферати. Всі ці названі адвокати, при помочі свідомих селян старалися заложити нові просвітянські гнізда. Дуже велику просвітянську роботу в старосамбірським повіті вели посол до австрійського сойму о. Яворський із с. Стрільбич, як також сенатор о. Ю. Татомир, який за

часів польської влади сміло й відважно працював для свого народу. Були також у нашому повіті священики, українські патріоти, які активно допомагали розвивати просвітню діяльність. Були це: о. Лепкий, о. Газевич, о. Гарасимів, о. Войтович, о. А. Бенцін та о. проф. Станислав Дашо. Слід згадати також про дуже активного й працьовитого в Ст. Самборі п. Осипа Білобрана, який в нашому місті заснував і вивчив сильний хор, опісля аматорський театральний гурток, а в слід за тим духову оркестру на 42 інструментах. Оркестра й хор були добре вивчені й все брали участь у маніфестаційних походах, у процесії на Йордан, в церкві грали коляди, а також ходили по хатах з колядою.

В 1920 р. з огляду на старший вік п. О. Білобрана, працю диригента хору, аматорський гурток і оркестру перебрав п. Северин Гумецький.

Дім „Просвіти” в Ст. Самборі був збудований у 1933 році, і з того часу розвинулася просвітянська діяльність. До цього часу всілякі сходини відбувались по приватних хатах, як у п. Василя Волосянського, Дмитра Ровдича та інших.

Під проводом діяльних одиниць просвітянська праця розвивалась з кожним роком краще, у висліді чого створилась організація молоді „Січ”, до якої зразу вписалось 180 молодих хлопців, та постарались про свій гарний прапор. І так зорганізована молодь вишколювалася вправляти топірцями та маршувати у всяких виступах та святах. Старий Самбір взяв участь у маніфестаційнім здвизі у Львові 1914 р. Тоді під звуки власної оркестри, під проводом отамана Григорія Сенькуса маршували 150 молодців по призначених вулицях міста Львова. Відзначено тоді Ст. Самбір як одну з найкращих одиниць з поміж повітових міст.

З вибухом першої світової війни проголошено загальну мобілізацію всіх мужчин до 42 року. Хлопці нижче 20 років поїхали до Стрия голоситись до легіону Українських Січових Стрільців. Зі старого Самбора були: Добрянський, Прусович і Василь Ровдич. Добрянський з війни не повернувся й ніхто не знає де він згинув. Василь Ровдич під Потуторами к. Бережан був ранений і попав у полон. Після zdeкомплетування легіону У. С. С. був проголошений новий набір до якого і я (С. Ровдич) був прийнятий.

Після вибуття молодих мужчин на війну, життя приспало на кілька літ аж до кінця жовтня 1918 р. При кінці жовтня відчувалось упадок Австро-Угорської монархії і створилась нагода, яку треба було використати, бути приготованими в Східній Галичині перебрати владу в свої руки в дні 1 листопада.

30-го жовтня в домі судді Левицького відбулась тайна нарада, однак були сумніви, чи нам без відповідної зброї вдасться розброїти коло 120 добре озброєних людей. На тій нараді був мій батько Микола Ровдич, який заявив: „Я маю револьвер і ще кілька між хлопцями знайдеться, так що із двадцяти хлопцями ми їх всіх розброємо”. І це йому доручили зробити. До помочі Ст. Самборові згодились декілька доколичних сіл і в дні 1 листопада прибули до міста. Кожна машеруюча сотня в першій чв'їрці мала 2 старі револьвери й 2 кріси, а дальші чв'їрки мали в руках залізні вили, сокири й коси, а навіть і коли. Смішно це виглядало, але правдиво. Я УСС якраз був приїхав із Черновець зі зброєю і батько мій, комендант залоги Ст. Самбора вислав мене до міста. Наложив багнет на кріса і пішов на передмістя Посади Дол., де вже дожидала мене в читальні „Просвіти” група, коло 50 людей, молодих хлопців. На роздоріжжі перед судом я стрінув сотню молодців, яких провадив у австр. уніформі військовий фельдфебель, прізвища якого добре не пам'ятаю (мабуть Гащишин) з витягнуеною шаблею на рамени. І так злучено ми вмашерували до ринку.

Там ми довідались, що перша патруля, коло 20 людей була вже розброєна. Дальше ми окружили районову військову групу, комендант якої, якийсь капітан, був вже поінформований про розпад Австрії і приказав своїй частині зложити зброю і все військове майно передати нам, а в батька тільки випросив, щоб йому залишити його пам'яткову шаблю. До військовиків промовив мій батько, що їх воєнна служба вже закінчена і можуть вертатися до своїх родин. На їх місця поставили ми свою сторожу. Опісля перейшли ми до повітового постерунку поліції. Тут хтось вистрілив і ми віддали сальву стрілів та ввійшли до будинку. Комендант постерунку дав приказ своїм людям зложити всю зброю, що й вони вчинили. Підрахувавши всі кріси, револьвери, кулемет, муніцію і гранати, ми вже мали 2 сотні людей добре озброєних. Перебран-

ня й обсадження своїми всіх урядів із залізничною станцією тривало кілька годин. Начальником станції покищо залишили ми дотеперішнього, поляка, до часу коли знайдеться хтось із українців. Він виконував наші прикази.

На другий день через Ст. Самбір проїздив військовий поїзд зі зброєю мадярів. Ми всією нашою силою притетовились обложити станцію в довгій лінії з обох сторін рейок і очікували прибуття поїзду. Коли поїзд прибув на станцію, наш старшина проф. Угрин приступив до вагону штабових старшин і німецькою мовою заявив їм, якщо не зложать добровільно зброї, дальше не будуть могли їхати, бо рейки на переді підміновані й спричиниться непотрібний пролив крови. Мадяри хвилину подумали й зарядили здати зброю.

Пребравши від мадярів зброю ми вирішили допомогти містові Самбір перебрати владу й військові склади в українські руки. 3-го листопада наша військова утрава дала нам приказ, одній добре озброєній сотні виїхати під Самбір і пробоем допомогти Самборові здобути владу. Підїхали ми під місто Самбір, створили розстрільну на широкій лінії та вислали стежу до Самбора, а другу в сторону перших військових об'єктів, доходячи до уланських касарень. На сторожі стояв польський вояк, якого ми розоружили, але коли це побачили другі польські вояки, вискочили з касарень і почали до нас стріляти. Очевидно почалась обостороння стрілянина. Ми не знали скільки їх там є, тому ми почали подаватись дозаду до своєї розстрільної. На польські стріли ми відповіли стрілами цілої лінії. Після стрілянини наш розвідчик (теперішний др. Іван Ярема) прибув до нашого команданта й заявив, що поляки договорились, що здадуть зброю, військові об'єкти та всю владу в українські руки та що ми вже можемо стягнути розстрільну й чвірками вмашерувати до міста Самбір.

Входячи до міста ми заспівали пісню „Гей там на горі Січ іде...” Коли ми вже прийшли під ратуш, на приказ нашого команданта зложили кріси в піраміди. Сотник міста Самбір п. Мацейович промовляючи до нас зложив нам подяку та зарядив на вежі ратуша вивісити блакитно-жовтний прапор. Нам старосамбірцям дали приміщення в школі та зарядили патрулювати в день і в ночі, а другого дня ми відїхали з поворотом до Старого Самбора.

По кількох днях наша військова команда, сотник Малецький і четар Яворський дали приказ одній сотні виїхати до збірного коша до Стрия. Четар інж. Яворський до від'їздаючої сотні виголосив зворушливу прощальну промову кажучи: „Сини України хоробро й відважно бороніть своєї відзисканої волі, та будьте вірними для своєї Української Держави”.

Прощаючи Старий Самбір, зі співом у веселому настрою маршували ми вулицею до поїзду, та відїхали до походового боевого куріня в Стрию. За кілька днів, злучившись, ми виїхали на тодішній фронт в село Ставчани біля Львова.

Якщо я декого пропустив, то прошу вибачення й доповнення.

Учасник тодішніх подій Самуїл Ровдич У.С.С.

ЩЕ ДО МАТЕРІЯЛІВ ПРО П. К. САГАЙДАЧНОГО

350-РІЧЧЯ БИТВИ ПІД ХОТИНОМ

„Понад 60 гармат гриміли безперестанку, небо палало, а повітря потемніло від диму, — писав 350 років тому козацький літописець, — земля дрижала, стогнали ліси, скелі розпадалися на шматки”... 350 років тому, у вересні-жовтні 1621 року, на Хотинщині сталась подія, яка була по-своєму вирішальною в історії не лише України чи Польщі, як безпосередньо загрозованих, а й усієї Європи. Польська армія, підтримана понад 40.000 українського козацького війська, під Хотинською фортецею розбила в одчайдушному бою комбіновану турецько-татарську, дуже велику й добре озброєну армію. Турецький султан Осман, ”орел орлів” великої Оттоманської імперії, не мав іншого вибору, як погодитися на не надто почесний мир. У боях проти турків і татар особливу військову кмітливість і відвагу виявив гетьман України, високоосвічений, знавець кількох мов Петро Конашевич-Сагайдачний.

З нагоди 350-ої річниці тієї важливої в історії події, завдяки якій Європа не опинилася в складі Оттоманської імперії, в Хотині відбулася ”наукова конференція, зорганізована Інститутом історії Академії Наук УРСР та Чернівецьким уні-

верситетом”, про що сповіщала київська “Радянська Україна” з 10 жовтня. З доповідями виступали науковці згаданих установ та польський історик Лех Підгородецький. Але основний наголос клали там не так на значення Хотинської битви, як на... “соціалістичні перетворення в Хотинському районі за советської влади”. Учасники конференції оглянули Хотинську фортецю, побували на різних фабриках і підприємствах. У повідомленні в київській пресі про наукову конференцію ніде не згадано прізвища прославленого гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. Читач в Україні не повинен, на думку окупанта, знати, що Україна була незалежною і що саме той славний гетьман у 1618 році брав участь у поході українсько-польських військ на Москву і розгромив московську армію.

Кожний окупант є окупантом, чи він з півдня, чи з півночі, і це добре усвідомлював гетьман, і цього не змінить “соціалістична наука”.

ХАРАКТЕРИСТИКА П. КОНАШЕВИЧА САГАЙДАЧНОГО

Співучасник хотинської кампанії, батько пізнішого польського короля — Яків Собеський, оцінив Сагайдачного словами:

...”Цей Петро Конашевич, настільки піднявся над своїм простим походженням способом життя, своїм бистрим розумом, видатною зрілістю думок, надзвичайною дотепністю в словах і ділах, що з повною справедливістю мусить бути зачислений до найвизначніших людей в Польщі.

Це була людина великого духа, що шукала небезпеки, легковажила життя, в бою була перша, при відвороті “остання, жива і діяльна”.

Автор “Історії Русів” назвав Сагайдачного “виборним українським князем або гетьманом”.

О. Єфименко бачила в ньому “доброго знавця військового мистецтва й розумного дипломата, але перш за все завжди — людину, що глибоко й цілком була перенята любовю до ріднього краю”.

М. Грушевський бачить в ньому “видатного політика, що свідомо йшов до своєї мети — запевнення своєму народові відповідного місця в польській державі, що відновленням поваги й скріпленням організації української Церкви, вкрив себе безсмертною славою в очах українського громадянства.”

ГУСЛІ

*) Колись, дуже давно, ще в давніших часах, у долині ріки Жденянки управителем був Крайник Тімот. На високому пагорбку над селом Жденевом була у нього панська садиба. Звідти він міг відразу охопити оком усі свої володіння. Родина в нього велика, дітей багато, але гордився лише старшою дочкою Даялою. За тридцять земель не було подібної красуні! Струнка, як смерічка, гнучка, як берізка, а ступала вона, як гірська сарна.

А коли прикрашала себе вінком із гірських квітів, то це була справжня лісова царівна, хоч і одягалася вона небагато — в домотканий одяг, і лише взута в червоні сат'янові чобітки.

Серед юнаків, які упадали коло неї, був син волосянського дячка Павло — вродливий хлопець, дуже чесний і довірливий. До того ж, чудово грав на гусях.

Часто його запрошували на весілля. Люди хлопця любили. Даялі подобалося, що серед її численних прихильників був цей юнак, загальний улюбленець. Вона почала виявляти прихильність до нього, але насправді його не кохала.

Наближалися м'ясниці. Павло якось заговорив Даялі про одруження.

— Перш аніж дати тобі свою згоду, я мушу випробувати твоє кохання — чи справді мене так дуже кохаєш, — відповіла двічина. — Ти говорив, що гратимеш у суботу на весіллі в Тихому. Так от слухай мою умову. Коли настане присмерк, ти залишиш весілля й підеш до нас так, щоб у північ був тут. Я не спатиму й тебе чекатиму. Коли заграєш на гусях, я вийду й дам тобі відповідь.

— Гарзд! — зрадів юнак, не маючи ніякої підозри.

Як тільки смерклося, він вибрав слухну хвилину, непомітно лишив весілля й рушив у дорогу на Жденево. Іти було далеко, і щоб скоротити собі шлях, пішов навпростець, лісом. Дорогу знав добре. Ніч була місячна, морозна. Снігу в лісі багато, йти тяжко. Але Павло йшов і йшов, — годину, другу.

---

*) Гуся — народня назва гори Пікуй. Гуслі — це скрипка.

Раптом у лісі розтяглося тонке, тягуче виття. Хлопець при-спішив ходу. Але навколо почали митотіти якісь тіні. Це були вовки, що йшли по здобич. Їхні хижі очі раз у раз світилися зеленими вогниками між дерев. А Павло був без зброї. Правда, він міг вилізти на дерево, але боявся запізнитися до коханої дівчини. Почав грати на гусях. Вовки відбігли. Але не пішли геть, увесь час кружляли навколо.

Так він ішов ще з годину-півтори, весь час граючи. Нарешті над селом на високому пагорбку показалася в місячному сяйві садиба Крайника Тімота. Вовки спинилися й відразу зникли.

Павло з полегшенням зітхнув і, піднявшись до садиби, заграв під вікном Даяли свою улюблену пісню.

Але ніхто вікна не відкривав, ніхто не зустрів його, тільки за якийсь час вхідні двері рипнули й грубий чоловічий голос гукнув:

— Чого людям спати не даєш? Не знайшов іншого часу? Забирайся геть!

І двері грюкнули.

Павло зрозумів, що з нього поглузували. Його охопило почуття образи й сорому. І замість того, щоб зійти в село, він пішов лісовою гущавиною просто на Пікуй-гору.

Зовсім знесилівши, на світанку добився він глибоким снігом до самої верхівки. Тут ще раз заграв свою пісню назустріч сонцю, що вже сходило, і зовсім безсилий ліг під скелю і заснув.

Так і знайшли його з гусями за пазухою люди, які вирушили на пошуки по слідах у глибокім снігу.

Вбиті горем, батьки юнака прокляли Даялу, — щоб доля була для неї така жорстока, як вона до їхнього доброго сина, щоб не було в неї в житті щастя, щоб не зустрівся їй юнак, який полюбив би її, щоб ніколи вона не мала від людей ні любови, ні приязни, ні співчуття!

І збулося це прокляття. Люди відсахнулися від гордовитої красуні. Ніхто з молодих людей не звертав на неї уваги. Так і лишилася вона старою дівкою. Постаріла, й краса її зів'яла. А коли батьки її померли і брати оселилися внизу в селі, тоді Даяла лишилася жити в похмурій садибі на горі сама. І почала вона ворожбитувати, знахарювати.

За народними переказами, стара ворожка і тепер живе,

все бродить лісовими хащами — шукає чародійних трав. Раз на рік, у день смерти Павла, в неї прокидається сумління, і тоді вона йде на Пікуй, на те місце, де загинув юнак, і там гірко плаче за своєю молодістю й зів'ялою красою.

Відтоді звать люди верхівку гори Пікуй Гусями.

Коли над Карпатами лютує буря, коли північний вітер в ущелинах і поміж скель свище, гуде на різні голоси, людям чується, що то бідолашний Павло грає на своїх гусях.

о. Семен Іжик

ЯК ТО БОЙКО СПОВІДАВСЯ

Було це в селі Висоцько Нижне, повіт Турка над Стриєм. Приїхав я з гімназії зі Львова до рідного села на вакації. Любив я розмовляти з Гриньом Кубаном. Старенький вже був цей чоловік. Кремезної будови, довге волосся посмароване маслом, на плечах сірачина, а в зубах файка. Вмів він весело і цікаво оповідати. — А що сьогодні скажете мені Гриню? — А що синку ниська хочеш знати, бо ти в чколах учишся на пана. Пам'ятайси жи кажут старі люди „Не дай Боже з хлопа пана”. Кажут, жи і наш ксьондз з хлопа походить. Се пізнати, Ось послухай:

Перед Великодньом пішовімся сповідати до нашої церкви. Поклонивімся всім святим вобразам, як Бог приказав. Але кажу ти правду, бігме ни берешу, жимся не поклонив святому Николаю, бо він гунцвот, колись дівкам вночі гроші підкидав, жибися могли віддати, а типирь нич мені не хоче підкинути, хоч я бідний. Він ся на мня так якось з-під лоба подивив, аж ми мороз поза шкіру пішов...

Приступивім до сповідальниці, кляк, перехристився і кажу:

— Славайсу, прошу егомосця.

— Слава на віки. Коли ви сповідалися?

— Як звикле перед Великодньом, торік.

— Які маєте гріхи?

— Як звикле на газдівстві буває різно.

— Гриню, я вас питаю за гріхи!

— Та я прошу єгомосця гріхів таких не маю. Никого ни забив, никогом не підпалив.

— А може щось ти вкрав?

— Та красти ни краду, часом дрива з ліса беру.

— З чийого, може з мого?

— А Бог би мя скарав, як бим з попівського брав, я з панцького, прошу єгомосця. А що панцьке, то ни гріх. Сцявім у лісі ялицю і мій Єрко завіз до Ботевки на трачку, порізати на дошки, жиби було з чого труну збити, бом юш старий, то треба тямити за смерть. Тай ви єгомостуню юш ни молодийкі...

— Ще які гріхи маєте? — нирвозно сі мя питає.

— Ага, раз ім ся спорзнив. Бувім у середу у Турці на торговици. Пішовім до ресторації на обід і жидівка дала ми росоу з булями. Виглядало всьо на пісне, я покушав і кажу: Ти що міні дала їсти? — Та юшку з пацяти, їдж, їдж то ни трафне!

— Ти, жидівко ни знаєш, жи ниська середа і ни можна ся порзнити? — Що мня інтересує твоя середа, дай 50 грошей і забирайся.

— Такім прошу єгомосця ни наївся, а натрішив.

За покуту діставім три Оченаші, три Богородички і три рази поклони. Ни знаю за який гріх така покута, ци за ялицю, ци за то жим раз хлелнув юшкі ім ся спрознив. Але правду ти кажу, я шаную нашого ксьондза за то, жи сут порядний господар. Вміют файно газдувати, а се вартніше ниже кадити, ци казаня казати...

Наш ксьондз красні коні мают. Як фурман запряже їх в бричку і їде на празник до Комарник, то цале село ся гонорує. Бо в Комарниках, як знаєш, жие сама шляхта, там простих хлопів нима, там самі Комарницькі, Височанські, Матковські, але їх ксьондз таких коний ни має, як наш, хоць ми хлопи, вони шляхта. Ставім си коло клебанії і дививімси, як ся ксьондзи зїжджали. Шляхта так ся само дивила.

Ружні ксьондзи ружними конями і ружними возами їхали. Надїхав наш свойов бричков. Усі аж охнули: „Дивіться пане Комарніцкі яка бричка. Дивіться, які коні, голови дир-

жат вгору, як вогери. Звідки той ксьондз?" — „То наш єгомосць поїхали. То з Нижних Висіцьких" — кажу їм весело. Бувім у великих гонорах. Фурман, Касин Митро тиж гонорово бичом виляскував. Він коней пильнує. Овес у єгомосця краде, а коням дає. Бо, як коні красні, то фурмана всі поважают і всі ся єгомостеви кланяют.

Затям си синку, як вивчишся на попа, жибись файні коні мав і бричку.

Я це все слухав і на „вус мотав". На жаль коней не маю, тільки авто і мої парафіяне теж гордяться: „Наш фадер каде-ляком їздить!"

ЯК ВИНИКЛИ КАРПАТИ

*) Колись на нашій землі була величезна рівнина, кінця-краю якій не було видно. Рівнина зеленіла шовковими травами, вічнозеленими смереками і ялинами, могутніми буками і яворами, берестами й тополями, долиною текли потічки та річки, багаті на пстругів та іншу дрібну й велику рибу.

Володарем долини був велетень на ймення Силун.

Куди йшов Силун, від його покроку земля здригалася.

Розповідають, що Силун добре розумівся на газдівстві. Мав безліч усякої худоби. Череди корів та волів, отари овець, табуни коней, стада буйволів та свиней паслися на толоках, бродили лісами. А птиці! Тисячі качок та гусей плавали в ставках, багато курей кудкудакало на фермах.

Жив цей газда у прекрасному палаці: з білого мармуру, з високими шпилями, які сягали аж до самих хмар. Палац був вибудований на груночку, висипаному людськими руками. Було там стільки кімнат, що легко можна було заблудитися. А в помешканні — добра всякого!

---

*) Легенди нашого краю. Ужгород, 1972.

Вночі Силун спав у золотій колісці, вистеленій дорогими килимами. А вдень звик відпочивати у срібному кріслі.

На широкій долині слуги землю обробляли, хліб вирощували, за худобою доглядали, птицю годували. Люди мучилися, від зорі до зорі трудилися, багатство примножували, та не собі, а Силунові.

Слуги і служниці жили не в палаці, а далеко від нього, в дерев'яних зрубках та землянках. Не хотів господар, щоб у світлицях смерділо гноєм чи людським потом.

Ні чоловіки, ні жінки, ні літні ані молодь не сміли покидати маєток Силуна і йти собі шукати іншої роботи. Мусіли жити і вмирати кріпаками.

Поміж цієї челяді служив у Силуна один хлопець на ймення Карпо Дніпровський, що прийшов сюди від берегів Дніпра. Він подався у мандри ще десятирічним хлопчиком: шукав щастя, бо батько помер, а мати жила бідно, і мусів їй чимось допомогти.

Служив Карпо рік, другий, п'ятий. Як і всі, косив траву, орав і сів пшеницю та жито, ячмінь і овес, збирав хліб. Не тільки за себе працював, а й іншим допомагав, бо жалів слабеньких.

Полюбили його всі слуги і служниці. За чесність, працьовитість, справедливість. Карпо ненавидів тих, хто панові дуже низько до ніг кланявся, до самих ніг нахилявся. Тяжко йому було дивитись, як Силун усе забирає, а народ голодує.

Коли Карпові сповнилось від роду двадцять літ, вирішив додому повертатись. Був певний, що за добру працю пан йому заплатить, і він, Карпо, повернеться до матері не з порожніми руками. І тільки про це тепер і думав. Усе міркував, як із паном поговорити про розрахунок.

Раз уночі він вийшов надвір освіжитися. Проходив коло наймитських хатинок і побачив раптом якусь тінь. Скоро впізнав Силуна. Той ішов подивитися, як худоба ночує, чи все в порядку. Карпо подумав, що саме час поговорити з паном.

Коли Силун наблизився, Карпо дав про себе знати кашлем.

— Чому ти тут, Карпе? — озвався Силун, упізнавши хлопця. — Чи не дівча виглядаєш?

— Не дівча, — відповідає Карпо, — а вас, світлий пане.

Маю з вами поговорити. Служив я вам довго й чесно, та маю додому вертатися, аби матінку живою застати... Платню за службу хочу попросити.

Силун спочатку подумав, що слуга жартує, бо досі ніхто не наважувався на те, щоб проситися геть від нього. Та й платні ніхто не вимагав. Але Карпо й не думав відступати:

— Я чесно служив, світлий пане. І моя робота, гадаю, щось коштує.

— Нікуди не підеш! — розізлився пан. — То вже я знаю, коли й куди мої слуги повинні ходити.

— Я піду, пане, — настоював Карпо. — Лише ще раз вам мушу сказати, що моя робота чогось коштує.

Це вже була нечувана зухвалість, якої пан простити не міг.

— Туди, під землю, тебе відпущу! — лютився він, показуючи пальцем униз і приступаючи до парубка. — Там буде твоя платня.

Та хлопець не відступив ані на крок.

— За мою роботу, пане, прийдеться платити, — ще раз нагадав, ніби й не чув панської погрози. Ця відповідь ще гірше розізлила Силуна, скипів так, що аж очі кров'ю налились, а з рота вогонь сипнув. Схопив він Карпа своїми дужими руками, підняв і ударив ним об землю. Ударив так, що аж яма зробилася.

Але слугі нічого не сталося, звівся на ноги і відчув у собі непереможну силу, — то, мабуть, земля йому подарувала за те, що робив на ній. Схопив Карпо Силуна, вдарив ним об землю, далі ще раз і ще раз, не витримала матінка-земля тих ударів, розкололася. І опинився Силун у підземній печері, в яку гадав загнати непокірного слугу. Даремне він хотів вибратися на поверхню — земля закрилася, і не можна було знайти жодної щілинки. Тоді вдався Силун до своєї сили. Вдарив ногою земну кору — вона вигнулася, та не відчинилася, вдарив другою — вигнулася ще більше, а відчинитися не хоче. Пробирав головою пробивати, плечима витискати — марно, кулаками гатив — теж не допомогло. Але від його ударів на землі прерівній гора за горою робилася, і чим дужче кидав собою Силун-велетень, тим вищі гори піднімались навколо. А

найдужче бив собою там, де Гуцульщина, і там гори вигналися найвищі.

Уранці як прокинулись наймити і побачили, що сталося, дуже здивувались. Навколо — гори, а там, де був палац, нічого не лишилося, усе провалилося у прірву. Раптом із-під землі вдарила вода, затопила ту прірву. Чудувались люди, а скоро зібралися на велику раду: як далі бути, як жити. Вирішили в цьому краї залишитися. Озеро назвали Синевирським, бо було синє-синє, як небо. А горам на честь Карпа дали ймення Карпати.

Люди зажили по-новому. Одні залишилися на рівнині, інші подалися в гори. Орали, сіяли, хліб вирощували, худобу доглядали. Навчилися ліси рубати, хати будувати.

Кажуть, що Силун ще й тепер не стих під землею, пробує вирватися, але вже не викидає гори, бо постарів і моці такої не має. То вже не вирватись йому на поверхню ніколи.

---

*Степан Тулюк Кульчицький,
хорунжий У.Г.А.*

СТАРШИНСЬКІ ШКОЛИ У.Г.А.

Зривом Першого Листопада 1918 р. українська військова і цивільна влада на місцях вдало і успішно перебрала цілу область Східньої Галичини у правне посідання і володіння Західньої Области Української Народньої Республіки (ЗОУНР). Лишень у столиці, у Львові, зразу розгорілися вуличні бої з польськими боївками і дня 21-го листопада 1918 р. виїхала зі Львова Делегатура Української Національної Ради та Начальна Команда Українського Війська. Почалася затяжна 8-ми місячна позиційна війна ЗОУНР з Речипосполитою Польською.

Дня 15-го листопада 1918 р. Державний Секретаріят Військових Справ (ДСВС) покликав до військової служби річніки 1883 до 1900 року.

Старшигська Школа У.Г.А. в Самборі.

Для вимог і потреб війни, з початком січня ДСВС перевів реорганізацію армії. Дотеперішні мішані, регулярні і напівпартизанські сотні, курені чи групи переорганізовано у регулярну армію, що складалася з 3-ох корпусів: I-ший Корпус, II-гий і III-тий.

Для доповнення Армії старшинами і підстаршинами Д.С.В.С. доручив своїм виконним органам — Окружним Військовим Командам — на місцях організувати і відкрити Старшинські Школи для вишколу кандидатів на старшин піхоти і артилерії.

Окружні Військові Команди відкрили при своїх Запасних Кошах три Старшинські Школи Піхоти, а саме: в січні 1919 р. в Коломиї (військова область II-го Корпусу), в Золочеві (військова область I-го Корпусу) і в Самборі (військова область III-го Корпусу). В січні 1919 р. відкрито теж Старшинську Школу артилерії при Коші гарматного полку в Станиславові.

Старшинські Школи зорганізовано за взірцем колишніх Старшинських Шкіл австрійської армії з 3-місячним курсом практичного і теоретичного вишколу. Підібрати належний і повний збір викладачів не було легко. Обов'язки бракуючих сталих, приналежних до Школи викладачів доручувано старшинам Окружних Військових Команд і старшинам місцевих Кошів. Не було теж потрібних підручників для навчання. Викладачі користувалися підручниками в німецькій мові, перекладали їх і вводили військове назовництво українською мовою.

Вимогою прийняття кандидата до Старшинської Школи була освіта 6 клас гімназії або рівнорядна. Відряджували до Старшинських Шкіл як кандидатів Команди частин запілля і фронту — старших вояків, підстаршин Легіону Українських Січових Стрільців та наймолодших віком однорічних, які частинно вже мали перший рекрутський вишкіл. Вік кандидатів 18—24 років. Підстаршин було у Школах пересічно дві третини, стрільців одна третина.

Всі Старшинські Школи були самостійними військовими одиницями вишколу при Запасних Кошах місцевих Окружних Військових Команд. Кандидати перебували в місцевих касарнях, мали свою власну канцелярію і власну адміністрацію

(писар, рахунковий підстаршина і справник). Школу очолював і вів Командант Школи, теоретичний і практичний вишкіл вели старшини-викладачі, практичний-полевий вишкіл (муштра) був у руках досвідчених колишніх активних підстаршин австрійської армії, які своїм знанням та ідейністю в кожній Старшинській Школі записались золотими буквами як вимагаючі, суворі, але справедливі вишкільники. Всі учні цінили їх, поважали, слухали і любили.

Школи мали 85—100 кандидатів. Для вишколу, в першу міру полевого, кандидатів поділено на 2 чи 3 чети. Кожна чета мала свого команданта-вишкільника.

У програмі навчання були предмети військового знання, а саме: суть організації, суть зброї (зброєзнавство ручне і пальне — кріс, скоростріл і гармати), далі тактика і суть стрільби, правильних вправ, теренознавство і полове укріплення, картографія (читання польових карт і креслення ситуаційних планів), службовий правильник, обов'язки старшинського стану а вкінці економіка, адміністрація, військова стилістика і перша санітарна поміч в полі.

Найважливішим завданням Школи було дати кандидатам на старшин (четових і сотенних командантів) основне військово-знавство і практичний військовий вишкіл.

Старшинські Школи артилерії і служби зв'язку мали у своїх програмах навчання своїх особливих призначень.

В Старшинських Школах Піхоти була така черга зайнять від 6-тої години вранці до 6-тої години вечером: пів години гімнастики перед сніданком о годині 7-мій, щоденна муштра і полеві вправи — 4 години (від 8—13 години), о 12-тій перерва на обід. Від години 2-гої до 6-тої були виклади по дві години про суть зброї, тактика, чи правильники вправ і службовий правильник. Виклади інших предметів по годині. В суботу заняття кінчалися о годині 12 в полудне.

Щоденно перед обідом була збірка цілої Школи до звіту. Збірку скликав і зголошував до звіту кандидат Школи, так званий дижурний дня. Звіт приймав Командант Школи у присутності всіх інструкторів, справника і рахункового писаря. Після прочитання денних приказів командант Школи хоч раз

у тижні робив перегляд зброї, однострою і вигляду всіх кандидатів, виструнчених у одній лаві.

Дижурний дня мав сужбу 24 години. Він відповідав за точність збірок до гімнастики і звіту та вимаршів у поле. О годині 6-тій будив кандидатів а в ночі мав дижур коло телефону.

Вишкіл кандидатів проходив за довоєнним зразком, був твердий і форсований. Дисципліна у Школах була сувора, але добровільна і справедлива. Всі кандидати були інтелігентні, ідейні юнаки, з великим почуттям обов'язку і карности.

Кожна школа мала свій добрий хор з диригентом і солістами. Школу в поході та її пісні у такт маршу чути було широко й далеко і всюди вона ставала любимцем населення.

Старшинська Школа виставляла почесні стійки, брала участь у різних торжествах і обходах, а у вільний час вела культурно-освітню і пропагандивну працю серед залоги і населення.

Завдяки зразковому прововоді і вишколові Старшинські Школи стали вкоротці добірною і елітарною частиною залоги в місцях свого постою, виразником Українського Війська, Влади і Правопорядку.

До дня проголошення Диктатури 9-го червня 1919 р. всі Старшинські Школи УГА підлягали Д.С.В.С. При кінці червня 1919 р. агенди закладання Старшинських Шкіл перебрав Армійський Вишкіл і йому підлягала Старшинська Школа піхоти УГА в місцях постою в містечку Товсте, в селі Цигани, повіт Борщів і в селі Гута Чуторська за Збручем на Поділлю, як також Старшинська Школа артилерії і Старшинська Школа Звідомного Полку в місцях свого постою.

СТАРШИНСЬКА ШКОЛА ПІХОТИ В САМБОРІ

Важливе господарсько-стратегічне значення міста Самбора в оборонній системі Карпат з його нафтовими зложжами і горішнього бігу ріки Дністра з розлогими багнами, взяв до уваги вже генеральний штаб австро-угорської монархії. Самбір став важним вузлом розбудованої сітки залізничних шляхів Підкарпаття і Карпат із залізничним шияхом до твердині Перемишль

й до столиці Галичини — Львова. Самбір став кадровою 77-го піх. полку, найближчого гарнізону від твердині Перемишль, ключа до східньої і західньої Галичини.

В історії війни З.О.У.Н.Р. з Польщею в 1918—1919 роках припали Самборові з його військовою і цивільною владою важливі завдання і відповідальність від перших днів листопада 1918 р. аж до залишення Самбора в половині травня 1919 р. Після втрати воріт із заходу — Перемишля 12-го листопада 1918 р. і природної твердині Хирова дня 17-го грудня 1918 р. — Самбір став ключовою точкою запілля і фронту групи „Південь”. В ході дальших воєнних подій той фронт, довжиною 110 км., треба було творити і доповняти свіжими, новими похідними сотнями і куренями, зорганізованими в Запасних Кошах.

В половині листопада 1918 р. зорганізовано в Самборі Запасний Кіш на базі кол. австрійського 77-го піх. полку переіменованого на піх.полк ім. гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного. Ця назва була короткотривала і не вдержалася, бо основою організації армії стали курені, бригади і корпуси.

Першим організатором і командантом Запасного Коша був сотник Іван Молящій, а його адютантом четар Теофіль Тулюк Кульчицький. Приділені до Коша старшини: чет. Олександр Голинський, чет. Дмитро Кульчицький і інші та ряд підстаршин почали організувати перші похідні сотні. Вже 28-го листопада 1918 р. вислано на фронт дві сотні — 200 крісів, а 8-го грудня курінь під командою сот. Турка Гриця — 400 крісів. Сотник Молящій Іван перебрав 15-го грудня 1918 р. команду групи „Лютовиська”, а на його місце призначено пор. Хронвята Михайла, а до Запасного Коша приділено пор. Прибитківського Петра.

Рівночасно з працею Запасного Коша в Самборі йшла організація запілля для обслуги фронту: достав виряду, амуніції та харчів. Зорганізовано санітарну службу, інтендантуру і ліквідатуру, а згодом і курс для вишколу рахункових підстаршин.

Після стабілізації фронту і зорганізування при кінці січня 1919 р. з трьох груп „Глибока”, „Крукеничі”, й „Рудки” 8-мої Самбірської бригади під командою підполковника Антона Кравса у складі III-го Корпусу, Окружна Військова Команда

в Самборі завершила військову організацію свого етапу відкриттям Старшинської Школи Піхоти.

З початком лютого 1919 р. відкрила Окружна Військова Команда в Самборі Старшинську Школу Піхоти при Запасному Коші. На приміщення цієї Школи призначено касарні при вулиці Дрогобицькій.

Командантом Старшинської Школи був четар Дмитро Халка Кульчицький, його правою рукою і головним інструктором став кол. активний підстаршина австрійської армії булавний Яцків, другим інструктором вишколу десятник Легіону УСС Володимир Дашинич Кульчицький та ще два підстаршини.

До цієї Школи покликано однорічних підстаршин і стрільців з фронтових частин, Запасного Коша та інших запільних відділів. Школа творила осібну самостійну військову одиницю з командно-інструкторським складом, власним писарем (стрілець Рабій Володимир) і справником. Адміністраційно Школа належала до 8-ої сотні Запасного Куреня під командою пор. Михайла Хроновята.

Ця Школа мала 88 кандидатів і була поділена на три чети. Перша чета мала 33 курсантів, 2-га — 34 а 3-та — 21. Одну третину курсантів творили старші вояки, здебільша підстаршини кол. австрійської армії і Легіону УСС (між ін. вістун УСС Даньківський Іван і Габлинський).

Дві третини кандидатів творили однорічні добровольці, які до дня покликання до Школи одержали вже частинно перший рекрутський вишкіл. Були це інтелігентні та ідейні 17—20-літні юнаки з поблизьких повітів, головно з Самбірщини і Дрогобиччини..

Ганьківський Євген з Лемківщини (повіт Сянік) та Криса Зиновій були студентами богословія. Більш як третина курсантів походила з прадавних українських лицарських родів з почуттям своїх історичних та родинних військових традицій.

Практичний військовий вишкіл вели досвідчені інструктори — старшини і підстаршини. І так: командант Школи чет. Кульчицький викладав теренознавство і читання мап, пор. Хроновят і чет. Фільц Константин: організація війська і обовязки старшинського стану, пор. Прибитківський: розвідча служба,

четар-скорострільник Голинський: суть стрільби, а рахунковий підстаршина Н. Н. (жид) вів книговодство.

Булавний Яцків викладав суть зброї, вчив службового правильника, способу командування і полевого укріплення. Той практичний підстаршина добре знав свої предмети, при навчанню користав з австрійських підручників і власного довголітнього фронтового досвіду. Був суворий до своїх курсантів і себе самого. Скоро теж з'єднав собі пильних кандидатів, які радо його слухали і шанували як батька.

Вишкіл курсантів проходив за довоєнним зразком, був твердий й форсований. Щоденні зайняття тривали 12 годин з перервами на сніданки і обіди. Дисципліна у Школі була сувора але справедлива. Всі курсанти знали, за що воюють і мали глибоке почування обов'язку та карности. Не було випадку непослуху або дезерції.

Настрій у Школі був бадьорий і боевий. Мала свій добрий хор із 20-ох співаків під управою десятника Йосипа Слоневського. Улюбленими піснями Школи були пісні стрілецькі (УСС), козацькі, народні та любовні.

Хор Школи брав участь в похоронах як старшин так і стрільців. Особливе вражіння у громадян усіх віроісповідань у Самборі залишив похорон українського старшини Н. Н. — жида — який помер від ран у місцевій лічниці. Дальше Школа виставляла почесну стійку коло Божого Гробу і брала участь в різних торжествах і обходах. Хор Школи їздив з своїм концертом до містечка Борислава і співав на концертах в Самборі і Старім Самборі.

Старшинська Школа Піхоти в Самборі не мала тих умовин вишколу і навчання, що їх мали інші Старшинські Школи, приміщені в дальшому запіллі прим. в Коломиї.

Самбір находився найближче фронту з його змінними боевими діями. Не спав ворог і в самому Самборі, де треба було зліквідувати в зародку саботажний страйк залізничників — поляків в січні 1919 р. і здавити бунт військових в'язнів, дезертирів і злочинців, що їм вдалося виломитись з місцевої в'язниці в березні 1919 р. Старшинську Школу покликано на допомогу в облаві на тих ворогів держави і її правопорядку. Бунт успішно здавлено, а всіх винувників поставлено перед

полевий суд. Школа давала теж ескорту при транспортах полонених польської армії.

Всі такі завдання призначувала Окружна Військова Команда Старшинській Школі як певній та ударній частині місцевої залоги, хоч ці додаткові обов'язки відривали курсантів від нормальних зайнять та навчання на курсі.

При кінці квітня 1919 р. переведено перші іспити кандидатів, практичні під час теренових вправ за містем і теоретичні у викладовій залі. Кандидатів-стрільців піднесено до ступня старшого стрільця.

Заломання фронту і відступ із Самбора в половині травня 1919 року не дозволив Команді Школи правильно закінчити 3-місячне навчання кінцевими іспитами і врочистим врученням свідоцтв. Всіх курсантів підвищено о один ступінь вище. Нерозв'язана Старшинська Школа, в повному боевому виряді, відступала в боях разом із Самбірським куренем (командант сот. Микола Байрак) через Дрогобич, Стрий і Галич за Дністер.

Ще перед відступом з Самбора частину курсантів, під командою бунчужного Яцкова, приділено як ескорту польських полонених, які творили групу коло 180 осіб. Цей транспорт полонених і в'язнів перейшовши пішком Стрий, Болахів, Долину і Галич, бун. Яцків 23-го травня 1919 р. передав в містечку Монастириська Етапній Команді.

Вкоротці розв'язано Старшинську Школу, кандидатів приділено до фронтових частин, здебільша до куренів 8-мої Самбірської бригади. В часі побідної Чортківської Офензиви деякі курсанти тої Школи складали в боях свої кінцеві іспити.

Тому, що джерельних матеріалів до історії Старшинських Шкіл ГА дуже мало, автор виготовив відповідний запитник з проханням подавати лише певні і точні інформації. Такий запитник вислано до 20 осіб, кол. старшин Запасного Коша в Самборі і курсантів Школи. Всі запитані відповіли листовно або дали інформації особисто.

Основою опрацювання цього нарису були інформації кол. поручника УГА Михайла Хроновята і ще двох старшин Запасного Коша в Самборі, а теж спомин та інформації курсантів Старшинської Школи, а саме:

1. Спомин (написаний в 1921-ім році) вістуну Евгена Ганзьківського з описом курсантів.

2. Інформації десятника Богдана Волинця.
  3. Інформації десятника Йосипа Слоневського.
  4. Інформації вістуна Івана Даньківського.
- Використано теж інформації інших курсантів.

Література:

І. Михайло Хроновят, поручник УГА. Один курінь. (Спогади). „Вісті”, орган Крайової Управи Братства кол. вояків І. Української Дивізії У. Н. А. Мінхен, Німеччина, рік XIII, числа 106, 107 і 108, червень 1968 р.

СПИС

кандидатів Старшинської Школи в Самборі. Школа мала
88 курсантів, зорганізованих у 3-ох четах.

1-ша чета:

1. Бабяк	18. Крупський Зенон
2. Бандрівський	19. Кузьмів
3. Бараник Василь	20. Кульчицький Дмитро
4. Береський	21. Ласовський
5. Білинський Іван	22. Миколаєвич
6. Божко	23. Монастирський Іван
7. Бушак	24. Онишко Дмитро
8. Винницький	25. Павлик
9. Волинець Богдан	26. Пасіка
10. Волянський	27. Рудзинський Осип
11. Ганьківський Євген	28. Савицький
12. Габлинський	29. Сенишин Іван
13. Даньківський Іван	30. Сенишин Володимир
14. Деревяний	31. Слоневський Осип
15. Дудич	32. Туркеич
16. Жига	33. Юзьвяк.
17. Кічера	

2-га чета:

1. Берегуляк	18. Ортинський Михайло
2. Бичик	19. Ракочий
3. Ваврик	20. Сарахман Теодор
4. Венгринович	21. Семець
5. Вереницький	22. Стефанишин
6. Гоцький Роман	23. Танчук
7. Гоцький Юрій	24. Татомир
8. Данилів Микола	25. Тисовський
9. Джурлай	26. Федик
10. Добошевич	27. Флюнт
12. Кіцула	28. Хай Дмитро
12. Кульчицький Флор	29. Хоркавців
13. Луцький	30. Юрчак
14. Мариняк	31. Яворський Осип
15. Мелько	32. Яворський Степан
16. Михайлів	33. Яворський Федір
17. Ольшанський Микола	34. Ядзик.

3-та чета:

1. Бабій	12. Мудрик
2. Бущак	13. Німців
3. Вердин	14. Осідач Микола
4. Гавдяк	15. Процько
5. Іванусів Іван	16. Рабій Володимир
6. Качмарик	17. Ребів
7. Кондрат	18. Рущак
8. Коссак	19. Стеців
9. Коцко	20. Танчук
10. Коцюба	21. Яворський Іван.
11. Лещишак	

У СЕЛІ СМІЛЬНА НА ДРОГОБИЧЧИНІ КОМСОМОЛЬЦІ СПЛЮНДРУВАЛИ ЦЕРКВУ

Едмонтон. — Редакція газети „Українські Вісті” одержала листа з України з проханням надрукувати уривок із нього, що й зроблено в числі з 3-го серпня під наг. „Загнали худобу й вівці до церкви”. У листі розповідається про подію в селі Смільна на Дрогобиччині, Львівської області: „На початку червня 1972 р. група безбожних і антирелігійних пропагандистів львівського відділу напала на село Смільна, Дрогобицького району, в якому церква ще не була замкнена і якої душпастир обслуговував декілька сіл в околиці.

Злочинці вдерлися до церкви, і то в білий день, викинули всі церковні речі, а до церкви загнали худобу й овець.

Коли про це довідалися селяни, що саме тоді працювали в полі при обробці сіна, всі збіглися до села, щоб рятувати церкву.

Дійшло до сутички, а потім до кривавої бійки. Провідника бандитів потурбували таки здорово й ціла банда мусіла з соромом вті-

кати зі села. Ім'я ватажка розбійників зване всім довколишнім селам, бо то не був його перший „подвиг”.

Селяни оборонили церкву і її знов упорядкували. Та на другий день прийшла до села міліція й знову замкнула церкву.

На знак протесту всі селяни радгоспу ім. „Прикарпаття”, що включає села Смільна й Жданівка, вийшли на страйк. Страйк був успішний. Через кілька днів всю худобу, між якою було багато дійних корів, перегнали до сусідніх радгоспів.

Після трьох тижнів страйк ще не був закінчений, але є вигляди, що селяни справу виграють і церква буде відкрита.

Про той геройський вчинок у боротьбі нашого народу за права, які гарантує советська конституція і які сама советська влада так брутально ломить, при помочі добре оплачуваних безбожників-дармоїдів, не було й певно не буде згадки ні в пресі, ні в радіо.”

ВИСТУПИ БОЙКІВСЬКОГО ТАНЦЮВАЛЬНОГО ГУРТКА

В Сімор, Конектикат, є український танцювальний гурток — під проводом п. Франка Стубана, заступника реф. Нар. Танків в Гол. Управі нашого Товариства, який виконує різноманітні бойківські тан-

ки. Про цей гурток згадували ми не раз у пресі, зокрема у звідомленнях із З'їзду Т-ва „Бойківщина”. Про гарні й атракційні виступи цього гуртка неодноразово пише американська преса.

Місцевий часопис „Івінінг Сентінель”, що обслуговує велику частину стейту Конектикат, помістив кілька теплих згадок про виступи цього гуртка на численних фестивалях і пописах середніх шкіл. Деякі виступи були передані на місцевій телевізійній програмі. Першу нагороду одержали

бойківські танки.

П. Франкові Стубанові, що по-верх 30 років учить молодь наших народніх танків, та членам його гуртка бажано і надалі успіхів у популяризуванні українських народніх танків, а зокрема танків нашої бойківської Верховини.

М. У.

Що пишуть читачі:

Василь Костецький, Філядельфія

...За журнал дякую окремо й особливо. Чудовий журнал і прекрасне читання, яке збагачує знання кожного, хто цікавиться історією кожної закутини нашої Батьківщини. Особливо сподобалися мені світлини, які збудили в моїх споминах багато-багато з того минулого, яке так хутко перебігло, коли я бував на Бойківщині, а особливо в околицях Старого Самбора. Направду чудові світлини і моє бажання є таке, щоб такого характеру були всі ілюстрації і надалі „Літопису Бойківщини”, без огляду на те, чи це є дорогий спосіб... Але мені ці „образи” так сподобалися, що я час від часу з замилюванням дивлюся на них. Перечитав все до останнього рядочка. В моїй книгозбірні цей журнал буде мати своє почесне

місце, бо це нагадує мені завжди, що і я був колись на бойківських горах і пив воду з Дністра та інших карпатських джерел. А ще до того ми всі українці не сміємо забувати, без огляду на те, з яких частин України ми походимо, що наш великий Пророк і національний геній Батько Тарас мав свою Маму з Бойківщини. І подивіться, яка доля! Гетьман України Петро Конашевич - Сагайдачний походить із Самбірщини і б'ється з ворогами за Україну збройно, а великий Наддніпрянець Шевченко, маючи в своїх жилах бойківську кров, словесною зброєю б'ється за волю всього Українського Народу! Як схрестилися символічно шляхи долі цих двох великих Синів України...

Вісті з Товариства

ГОЛОВНА УПРАВА ТОВАРИСТВА „БОЙКІВЩИНА”

обрана на з'їзді 8-го вересня 1973 р.

Мір. Мирон Утрско,
голова Тов. „Бойківщина”

ГОЛОВА

Мір. Мирон Утриско

Заступники:

Проф. Олександр Татомир

Дир. Адам Антонович

Д-р Євген Гурко

Др. Петро Федорів

Секр.: п-і Софія Коморовська

Пом, п-і Ярка Коморовська

Касієр: п. Мирон Ганушевський

Пом.: п. Микола Паращак

Ред. „Літопису” і Вид. Реф.: Проф. Олександр
дер Бережницький

Пом. п-і Олександра Шпиталь

РЕФЕРЕНТУРИ:

Орган.: Мір. Адам Гординський

Пом.: п. Володимир Бакалець

Імпрез.: п. Іванна Климовська

Пом. п-і Леся Татомир
Прес.: п. Володимир Андрушко
Культ.-освіт.: п. Іван Кульчицький
Госп.: інж. Юліян Головчак
Наук.: Др. Богдан Стебельський
Муз.: Проф. Володимир Тритяк
НТШ: Д-р Софія Карпінська
Танків: п-і Мотря Федірко і п. Федір Стубан
Музею: Мгр. Галя Утриско
Молоді: інж. Methodій Борецький

Вільні Члени:

п. Михайло Бучок
п. Константина Ралько

Провірна Комісія:

Голова: п. Мирон Баранецький
члени: п-і Христина Ганас, п. Іван Данківський
заст. чл.: інж. Степан Кульчицький,
п-і Дарія Хемич

* * *

**ДРУГИЙ З'ІЗД БОЙКІВ ВІДБУВСЯ НА СОЮЗІВЦІ, НА ГОЛОВУ
ОБРАНО М. УТРИСКА**

Союзівка, Кергонксон, Н. Й. (І.Д.). — У висліді Другого З'їзду Бойків — уродженців і колишніх мешканців Бойківщини та їхніх нащадків із ЗСА й Канади, що відбувався на цій оселі УНСоюзу в суботу і в неділю 8 і 9 вересня 1973 р. заходами Головної Управи Товариства „Бойківщина”, на голову цього товариства був обраний мгр. Мирон Утриско із Філядельфії і на секретаря Софія Коморовська. Відкривав з'їзд секретар мгр. М. Утриско і молитву проводив голова дотеперішньої управи о. проф. Ст. Дашо. На предсідника з'їзду був обраний проф. О. Татомир, секретарювали п-і І. Іванчишин і п. М. Бучок. З'їзд пошанував пам'ять померлих членів: сл.п. Марії Дашо, дир. Ст. Спринського, інж. М. Фляка, Осипа Пинявського, інж. М. Ільницького та ін. Звіт з діяльності Т-ва від першого з'їзду в 1970 р. здавав мгр. М. Утриско, потім звітував видавничий референт проф. О. Бережницький. За Контрольну Комісію звітував М. Бучок. Після дискусії ухвалено одноголосно абсолюторію уступаючій Управі. Проф. О. Татомир виголосив програму

ДРУГИЙ ЗІЗД Т-ВА „БОЙКІВЩИНА” — „СОЮЗІВКА”, 9 ВЕРЕСНЯ 1973.

Сидять: п. Хржєтя Ганас, п. Осип Матківський, мгр. Галя Утриско, інж. Юліан Головчак, п. Іваїна Клиновська, др. Микола Ценко, п. Володимира Ценко, др. Петро Федорів, мгр. Мирон Утриско, о. Станислав Дашо, Владика Микола Ільницький, ред. Іван Дурбак, п. Михайло Бучок, проф. Олександр Татомир, п. Іван Кульчицький, проф. Володимир Тритяк, проф. Олександр Бережницький, п. Федір Стубан.

доповідь про славне минуле Бойківщини та підкреслив обов'язки й завдання бойків на еміграції. Почесним головою Т-ва вибрано о. проф. Ст. Даша, почесними членами Марію Головінську, Михайлину Княжинську, Юстину Головачак, д-ра Ю. Рабія, радн. П. Зубрицького й А. Барила.

На внесення Номінаційної Комісії вибрано нову Управу під проводом мгр. Утриска, як голови.

Після запитів і побажань закінчено ділову частину з'їзду. Під час прийняття д-р М. Ценко відчитав привіти та представив почесних гостей і членів Головної Управи Т-ва, схвалено одностайно відповідні резолюції.

У мистецькій програмі, що нею провадив Я. Климовський, виступали тріо: проф. В. Третяк (віоля і чельо), п-і Д. Кузик — скрипка і п-і М. Гафткович-Сій — фортепіан, які виконали „Українську Рапсодію” М. Лисенка, „Рондо” Гайдна та „Українську Думку” В. Безжоровайного; п-і Язичинська (І. Климовська) з двома гумористичними монологами: Зузанна, Лідія і Степан, діти Ф. Стубана, виконали низку танків і українських пісень при власному супроводі на бандурах. Вкінці віртуоз гри на гавайській гітарі, інж. Б. Осередчук відіграв „Чи знаєш ти?” Р. Купчинського та власну композицію „Осінь на Бойківщині”. Потім відбулася забава з танцями.

В неділю, 9-го вересня, о. проф. Ст. Дашо відправив Службу Божу в наміренні українців з Бойківщини та учасників з'їзду, виголошуючи принагідну проповідь.

Приявний на З'їзді Владика Микола Ільницький відслужив Молебень та виголосив слово до приявних. Підчас з'їзду відбулася мистецька виставка Бойківщини. — Перед роз'їздом Головна Управа та зацікавлені учасники З'їзду відбули коротку нараду в справах діяльностей Товариства.

ПРИВІТАННЯ НАДІСЛАНІ НА ДРУГИЙ З'ІЗД Т-ВА „БОЙКІВЩИНА”

З нагоди Другого З'їзду наспіли привіти а між ними від: Блаженішого Патріярха Йосифа I з признанням за працю і з благословенням з Риму.

* * *

Високопреосвященнішого Митрополита Кир Амбросія з Філядельфії в якому чигаємо: „Наші серця веселяться, звідаючи, що Ваше Т-во, як частина чарівної етнографічної групи Українців, сходиться далеко від рідних гірських околиць, щоби не тільки нагадувати славне минуле Бойківщини, як також намітити плян дальшої праці...”

* * *

Українського Конгресового Комітету Америки в якому стверджується, що... „Регіональні З'їзди, це позитивне явище нашого громадського життя, які дають стимул до оборони прав нашої Батьківщини...”

Іван Базарко, Екзекутивний Директор

* * *

Комісії Регіональних Дослідів і Публікації при НТШ в якому підчеркується важливість видавання журналу „Літопис Бойківщини” — з цінними матеріалами для Бойківщини.

проф. др. Василь Лев — голова, др. Роман Миколаєвич — заст.,

ред. Іван Дурбак — секретар

* * *

Ради Представників Регіональних Комітетів при НТШ, за підписами др. М. Ценка і В. Мацькова.

• • •

Впр. о. Семена Іжика з Вінніпегу, Канада, який пише: „...Бігме, жимя кортит з Вами бути і пригадати собі зелені Карпати та добрих, щирих, хоча бідних бойків. Хай Самбірська Матінка Божа має Вас всіх у своїй опіці. Як Пан Біг расть мені дочекати, то ще мушу колись на З'їзд бойків приїхати.

В ласці Божій — Ваш о. Семен Іжик з глибокої Бойківщини, сім миль за Турков, де світ дошками забитий...”

* * *

Т-ва Подолян — секретар Степан Бартко, Організації Оборони Лемківщини — голова др. І. Гвозда і мгр. М. Дупляк, Центрального Комітету Дрогобичан — голова інж. В. Осередчук, Центрального Комітету Стриян — голова др. М. Ценко, Українського Вільного Козацтва — голова Антін Куцунський, писар Павло Бабяк, Відділу Товариства Бойківщина з Чикаго — голова Адам Антонович, секретар Володимир Андрушко, „Мети — Українська Родина” — інж. Омелян Тишовницький, ОМУСУ — секретар Ярослав Климовський, Крайнів з Мельбурн, Австралія, за підписами 24 б. мешканців з Бойківщини, прислав Льонгин Когут, др. Юліяна Рабія і др. Богдана Гарбовського з Ютики, Н. Й., Мужів Довір'я Едмонтон — Теодора Кунцяка, з Вінніпегу Михайла Семанича і Маріяна Міхневича, з Балтімор Антона Траски, з Торонта інж. Михайла Селешка, з Акрон, Огайо — Володимира Лесняка.

РЕЗОЛЮЦІЇ

2-го З'їзду колишніх мешканців Бойківщини з Канади і ЗСА в днях 8 і 9 вересня 1973 р. на Союзівці

Учасники З'їзду, вислухавши звітів, доповідей і дискусії, схвалили такі резолюції:

1. Шлемо щиросердечний привіт поневоленому, але не скореному Українському Народові на Рідних Землях.

2. Щиро вітаємо наших Земляків і Землячок на рідній Бойківщині та розкинутих по цілому світі.
3. Вітаємо Ієрархів наших Українських Церков та їхні змагання за об'єднання і завершення патріархальним устроєм нашої Церкви.
4. Вітаємо всі українські установи, організації, товариства а особливо Світовий Конрес Вільних Українців.
5. Зокрема вітаємо всі наші братні Регіональні Комітети, що своєю діяльністю є співзвучні до нашого руху та працюють над виданням своїх регіональних збірників.
6. Уважаємо, що наша рідна Бойківщина є нерозривною частиною України, а її минуле та культурно-громадські надбання є цінним вкладом у загальну скарбницю всеукраїнської культури.
7. Закликаємо все наше членство бути активними в нашому релігійному та національному житті у країнах нашого поселення.
8. Вітаємо від щирого серця всіх уродженців і колишніх мешканців Карпатських Бескидів, розпорошених по цілому світі та закликаємо до дружньої співпраці в акції збирання матеріалів і пам'яток та фінансових засобів для видання Монографії Бойківщини та інших праць, на вічну пам'ять і славу великого Українського Народу.
9. Закликаємо всю молодь зберігати наші традиції, звичаї і обичаї та творити нові українські родини, як запоруку дальшого існування нашої спільноти в розсіянні та на Рідних Землях.

ЗВІТ З ДІЯЛЬНОСТІ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ Т-ВА „БОЙКІВЩИНА”

за час від 26 вересня 1970 до 8 вересня 1973 р.

Діяльність Т-ва була багатогранна і тому у звіті поділено її на окремі ділянки:

1. Організація

Головна Управа вибрана на Першому З'їзді діяла майже у повному складі. Протоколянтка Ірина Петик зрезигнувала, кооптовано реф. виставки інж. Мирона Ганушевського, вишивок Степанію Дуб, музики Проф. Володимира Третяка, ноші ред. Лідію Бурачинську і контакту з НТШ др. Софію Карпінську. До Почесного Комітету покликано: Михайлину Княжинську, Андрія Барила, о. Ярослава Пасічинського, Юстину Головчак, др.Юліяна Рабія і радника Петра Зубрицького.

Головна Управа відбула 15 пленарних засідань та чимало засідань президії і редколетії. Виготовлено фірмові папери і коверти. Статутова Комісія уложила статут, який ГУ з малими поправками односторонньо прийняла і розіслала Відділам, Мужам Довіря, членам ГУ в числі 85. Відділи були: Едмонтон, Гамільтон — Бофало, Філядельфія, Торонто. Зорганізовано в Чикаго. Розв'язано Відділ в Едмонтоні. Було 27 Мужів

Довір'я, покликано 20 нових. Підшукано Мужів Довір'я на Австралію, Англію, Аргентину і Бельгію, навязано контакт з Німеччиною і Францією. Видано 9 обіжників. відбуто ряд організаційних поїздок, переведено наради в Торонті, Чикаго, Дітройті і Нью Йорку. Організаційними референтами були: проф. Олександр Татомир і Іван Кульчицький а останньо поладнував орг. справи секр. Т-ва.

Головна Управа вислала делегатів на різні громадські наради, зокрема Регіональні і УККА. На конгресі УККА вибрано представника Бойківщини мгр. Мирона Утриска членом Політичної Ради УККА.

Відділ в Чикаго був найбільше активним, відбув дві Стрічі і улаштував концерт в честь П. К. Сагайдачного, відбуває засідання управи і переводить сходи членів.

Відділ в Торонто був не діяльний. Рівнож не всі Мужі Довір'я були активними. Затальне число членів, які в більшій чи меншій мірі були в контакті з Т-вом є 500, з того 190 заплатило вкладки до Т-ва.

2. Секретаріят

Секретаріят — це канц. Т-ва, яка вела переписку з Відділами, Мужами Довір'я, членами та поладнувала всі справи Т-ва і ГУ як також адміністрацію Літопису Бойківщини. У звітному часі вислано 2,048 а одержано 750 писем. Крім того вислано пригадки за передплату Літ. Бойківщини і т. п. Для всіх справ є окремі течки, є картотека Краянів з поверх 1,000 адресами. Виготовлено два альбоми з вирізками преси про Бойківщину. Вислано 7 комунікатів до преси, звіги, звернення та повідомлення про імпрези, збори чи з'їзди. Одержано 367 дол. на конто вкладок.

3. Імпрези

Найважливішою імпрезою була двотижнева „Виставка церковного будівництва, видань та народнього мистецтва” влаштована у Філадельфії 1972 р. Виставлено поверх 100 картонів зі світлинами, малами, експонати вишивок, видання, образи та народню ношу.

Для зібрання тих речей треба було вложити багато праці і часу. Тепер все це є так приготоване, що кожночасно можна улаштувати виставку в різних місцевостях.

Великими святкуваннями відзначено 350-літні роковини смерти гетьмана Петра Конацевича Сагайдачного — уродженця Бойківщини „Стрічею” на Союзівці, видано одно число „Літопису Бойківщини” в цілості присвяче П. К. Сагайдачному, пропамятні коверти і картки. — На виставці влаштовано окремий відділ з іконами, гербами, портретами і грамотами Сагайдачного. До всіх Централь вислано звернення в справі проголошення 1972 року, роком Сагайдачного. Відділ в Чикаго влаштував концерт, а по інших осередках відбулися доповіді. У пресі появилися відповідні статті, а скульптор Сімянців виконав медальон П. К. С., відлив якого можна набувати в ціні по 35 дол. Відбулися 3 стрічі: Союзівка, Чикаго, 4 „Бойківські Вечорі” — Філадель-

фія, Дітройт, Клівленд, Чикаго, концерт, ряд доповідей та жива газетка. У Філадельфії показано „Бойківське весілля”.

4. Видавництво

а) Літопис Бойківщини появлявся друком, вийшло 6 подвійних та 1 поодичне число. Тепер ЛБ появляється піврічно, річна передплата 5 дол. В кожному числі дається матеріяли дослідчі, історичні, спомини, життєписи визначних постатей, вісті Т-ва, хроніку, рецензії, нсвинки. Друк „Літопису Бойківщини” натрапляє на великі технічні труднощі, бо мимо обіцянок і приречень друкарні опізняються із появою „Літописів”. Друкарня в Едмонтоні опізнилась на 5 місяців а в Торонті опізняється на 3, нераз і більше місяців. До того приходять ще труднощі з митниками і висилкою журналу. Адміністрація приготовляє рахунки і копєрти (заадресовані) на означений час і їх пересилає до Торонта а тимчасом журнал виходить з опізнєнням кількох місяців. І через те деякі рахунки є невірні, бо в міжчасі певне число передплатників прислали влати, які не могли бути узгляднені в рахунках і з цього виникають непорозуміння, які опісля треба вияснювати довгими листами. Вияснюючи ту ситуацію, просимо всіх читачів зрозуміти труднощі адміністрації і коли такий випадок заїснує, бути терпеливим, що воно виясниться, і що по стороні Адміністрації немає в тому ніякої вини.

За три роки на передплату вплинуло \$6,072.05, на пресовий фонд \$645.80. Друк 6 чисел „Л. Б.” виносив 5,369.07. — Сальдо на 11 серпня 1973 виносило \$1,368.25.

Адміністрація і редакція працює безплатно. Треба ще 100 нових передплатників, щоби Літопис Бойківщини, одинокий регіональний журнал з етнографічною тематикою міг себе фінансово вдержати.

Редакцію творять: Ол. Бережницький, др. Б. Стебельський, мгр. М. Утриско, В. Андрушко, інж. М. Фляк, проф. О. Татомир.

б) Видано 500 карток, 3,000 малих коверт, 1,000 великих, які розкольпортовано і досі зароблено 60 дол.

в) Відзнаки I-го З'їзду видано 500 шт. (з гербом Бойківщини) — те саме і на II. З'їзд теж 500.

г) Лєнти видано по 300 штук на I-му і II-му З'їздах.

5. Монографія

На протязі звітового часу Реф. видань і ГУ відбула кілька нарад, вела переписку та дальше підшукувала авторів до опрацьовання намічених тем. Тепер робиться заходи, приступити до підготовки матеріялів до друку.

ГУ зібрала на видання Монографії 8 тисяч дол. з чого 1,650 дол. було зібрано у звітовому часі на 26 збіркових лист. Потрібно ще 4 тисячі дол. і тому Г.У. звертається до всіх Краянів складати дальше датки на „Видавничий Бойківський Фонд”.

6. Музей Бойківщини

Ще перед Першим З'їздом заложено Музей, який мав тоді 100 експонатів, Реф. Музею проф. Ол. Татомир виготовив звернення в справі збірки експонатів. У всіх зверненнях підчеркувано потребу збереження пам'яток Бойківщини.

До Музею почали впливати щораз нові експонати: вишивані сорочки, чіпки, образи, ручники, дерев'яні вироби, ікони, ліжники, кліші світлини, журнали і т. п.

Сьогодні Музей має 750 експонатів, які є приміщені в домі мгр. М. Утриска, де є канцелярія Т-ва. Ведеться докладний реєстр і кожночасно можна його оглянути. Закликається до дальшої інтензивної акції в справі придбання експонатів.

7. Ноша

Бойківська ноша є дуже багата, різноманітна, залежно від окремих районів Бойківщини. Зверненнями, закликами та розшуками ГУ добилося того, що зібрано деякі частини ноші, гуртки молоді придбали бойк. ношу і виступали в ній на імпрезах. Багату колекцію ноші має І. Кметик, яку використано при показі бойк. ноші. Заходом мгр. М. Утриска і його дружини спроваджено льняне полотно і вишито комплектний стрій бойка. Придбано картки і образи з ношею. Реф. ноші є ред. Ліда Бурачинська — голова СУА.

8. Преса

До створення нашого Комітету а відтак Т-ва в пресі про Бойківщину майже нічого не було, а надбання Бойківщини часто йшли на рахунок східних чи західних сусідів. Тепер ми маємо зібрані два альбоми витяжок з преси про Бойківщину. Можна рівнож децю знайти у виданнях, які появляються в УРСР та Польщі. З приємністю можемо ствердити, що сьогодні вже самочинно, без нашої ініціативи появляються статті на бойківські теми, ілюстрації і т. п. Українська громада ще не є повністю поінформована про цілу красу і надбання Бойківщини, про велику вартість дерев'яного будівництва зокрема церков, але у більшості знає і підчеркує, що це є Бойківщина.

Ми свідомі, що сьогодні нищиться релігійно-народні надбання на Бойківщині, і ми мусимо зібрати ті цінності, зберегти їх чи у формі написаних праць чи передачею матеріалів до архівів а експонатів до музеїв. Нашим завданням є залишити нащадкам цю чудову мозаїку наших мистецьких і народних скарбів, які є дорогоцінною прикрасою загальної української скарбниці. Хай наша молодь буде горда за наше минуле і культуру.

мгр. М. Утриско

ЗВІТ КАСИРА ЗА РОКИ 1970 ДО 11 СЕРПНЯ 1973 Р.

Сальдо з 16 вересня 1970 р.   \$3,897.02

Приходи:

з імпрез: з Першого З'їзду	\$ 646.70
вибору королеви	230.75
Стріча Сагайдачного	83.—
Бойківський Вечір — Філядельфія	197.27
Концерт Сагайдачного — Чикаго	300.—
Виставка церковного буд. — Філядельфія	65.—
Разом	\$1,522.72

Видавничий Фонд на Монографію	1,522.72
З продажі книжки „Літерат. Бойківщина”	1,856.25
За відзнаки зі З'їзду	55.50
Коверти зі Сагайдачним	146.—
Картки з писанками	119.50
Членські внески до Товариства	498.50
З ліквідації Відділу в Едмонтоні	179.01
Дивіденди в кредитівці Самопоміч Філя.	890.03
Дрібні - зворот порт.: 3.09, перех. сума 122.46 —	125.55
Приходи	\$7,149.46 — 7,149.46
Разом зі сальдом	11,046.48

Розходи:

Видатки на З'їзд; запрошення, програма, оголошення, жетони:	283.93
Заміна канад. доларів на американські	20.73
Канцел. приладдя, коверти на Літопис	488.97 (і порторія)
Висилка „Літопису”	229.69
Датки, вкладки, бажання, оголошення	251.95
Дотації на „Літопис”	600.—
Книжки, знімки, вивінування Музею	79.55
Телефони, друкарня, референти	19.75
Поїздки референтів і редактора	94.96
Перевіз „Літопису” з Торонта до Філя.	102.72
Коректа „Літопису” і мовний редактор	150.—
За друк карток і коверт Сагайдачного	238.60
Виставка Церков. Будів., зала, картони	92.62
Видатки на Стрічу Сагайдач. запрош. ін.	69.40
Різні дрібні видатки	41.82
Переходові суми (в приходах і розходах)	122.46
Розходи:	2,887.15 2,887.15
Сальдо на 11, серпня 1973 р.:	8,159.33

Ця сума є на книжочці в Кредитівці Самопоміч у Філядельфії.

подав Мирон Баранецький, касир

Зогляду на це, що два члени Контрольної Комісії померли, а третій інж. Я. Татомир був хворий і не міг перевести контролю. Пленарне засідання Головної Управи покликало 3 членів, а саме: п. Ореста Городиського і Тараса Боднара з Чикаго, та Теодора Хая з Балтімор для переведення Контролі. По докладному переведенні Контролі всіх книг, алегатів, документів і переписки, нова Контрольна Комісія поставила внесок на уділення Головній Управі абсолюторії з призначням за її працю.

Мирон Утриско

СУМНА СТОРІНКА

ПОМЕР СТЕПАН СПРИНСЬКИЙ — ГОЛ. СЕКРЕТАР „ПРОВИДІННЯ”, СЕКРЕТАР ЕКЗЕКУТИВИ УККА, ГОЛОВА „САМОПОМОЧІ” І ГОЛОВА КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ Т-ВА „БОЙКІВЩИНА”

Дня 22 серпня 1973 р. помер у Філядельфії на 61 році життя після довгсі недуги дир. Степан Спринський, кооперативний і громадський діяч, головний секретар Союзу Українців Католиків „Провидіння”, секретар Екзекутиви УККА та голова Об'єднання Українців в Америці „Самопоміч”, активний член Комітету Дрогобичан і Т-ва „Бойківщина”. Народжений 8 червня 1912 року в селі Сторонна, Дрогобицького повіту в Західній Україні, сл. п. Степан Спринський, після закінчення гімназії поступив на богословські студії в Перемишлі і закінчивши їх почав працювати в українській кооперації. В час 2-ої світової війни працював на становищі голови Повітового Союзу Кооператив у Самборі й емігрувавши на Захід, продовжував працю в українській кооперації. Переїхав до ЗСА 1949 р. Крім заробіткової праці включився в життя української громади і вже в 1953-му році був обраний на пост головного секретаря Союзу Українців Католиків „Провидіння”, який займав до кінця своїх днів. Водночас, увійшов, як представник „Провидіння” до Екзекутиви УККА і був обраний на її секретаря. З 1968 р. очолював, як голова Об'єднання Українців в Америці „Самопоміч”. Покійний осирстив дружину Теодору і доньку Мирославу з чоловіком та дітьми Лідою і Степаном. Похорон відбувся 27-го серпня з Горожанського Клубу до катедри Непорочного Зачаття і опісля на український католицький цвинтар у Факс Чейзі біля Філядельфії, в якому взяли участь представники Центральних та місцевих установ. Смерть бл. п. Степана Спринського відданого і заслуженого та провідного народного працівника викликала глибокий жаль в громаді та щирі співчуття його родичів і установам, в яких і для яких Покійний віддав своє знання, свою енергію і свої сили до кінця свого життя.

Дня 8-го квітня 1973 р. померла в Ст. Кетеринс, Онт. Канада, громадська діячка родом зі села Лисовичі, пов. Болехів, мати мужа довір'я Яр. Кота, Евфрозина Леся Кит-Пришляк, на 64 році життя. Була вона дільною в Т-ві Бойківщина та переводила збірки на Видавничий Фонд Бойківщини.

* * *

Дня 31-го травня 1937 р. помер у Філядельфії активний член Головної Управи Т-ва Бойківщина інж. Теодор Ільницький, син священника, родж. в Голоську (Турка), допомагав Т-ву виконуючи світлини, списав коломийки, які в наст. числах помістимо.

* * *

Дня 27-го липня 1973 р. помер у Натлі, Н. Дж., на 91 році життя та 64-ому році священства о. Совітник Ярослав Пасічинський, син поета Ісидора — Соловейка Бойківщини. Покійний уродився в Задільську — Турчанщина, був парохом в Коблянській Волі та Грімна в Україні, духовний опікун хворих і в'язнів в Австрії та капелян Сестер Службниць у Філядельфії, почесний член Т-ва.

* * *

В Мельборні, Австралія помер в 1972 р. Осип Нагірний, кооператор і перший та довголітній голова Української Громади у Вікторії та Голова Українського Нар. Дому в Мельборні, активний громадський діяч.

* * *

Дня 30-го травня 1973 р. помер в Лонг Айленд Ситі, Н. Й., Михайло Коваль, нащадок старинних і визначних бойківських родів Синевідська Вижного — Скільщина. Активний громадський діяч, відзначився жертвенною працею на Закерзонні в рр. 1938—1941 при організації українського шкільництва.

ПОМЕР О. ВОЛОДИМИР РОМАН РАБІЙ

Нью Йорк. — В четвер, 25 жовтня ц. р. помер тут на 77-ому році життя бл. п. о. Володимир Р. Рабій, кол. УСС і вояк УГА, катехит Комарна, парох Хацова біля Турки і Юрівець б. Сянока. Учасник визвольних замахів, ранений залишився в Галичині і вступив до Духовної Семінарії в Перемишлі, де в 1922 році був рукоположений єпископом Коциловським. В часі своєї душпастирської праці виголошував місійні науки, організував кооперативи, читальні „Просвіти”, дитячі садочки на Бойківщині і Лемківщині. Під час окупації переїхав до Німеччини, а опісля до Нью Йорку.

Вічна Йому Пам'ять!

ПОМЕРЛА ОСИПА З БІЛИНСЬКИХ ГРАБОВЕНСЬКА

В дні 27 жовтня 1973 р. померла на 60 році життя бл. п. Осипа Грабовенська з дому Білинська, кол. голова Контрольної Комісії Головної Управи Т-ва „Бойківщина”.

Вічна Її Пам'ять!

ВИДАВНИЧИЙ ФОНД „БОЙКІВЩИНИ” НА МОНОГРАФІЮ

Від 2 вітня до 10 жовтня 1973 р.

П. Т. Антін Лазірко вплатив 20 долярів, Іван Шушняк 17 д.л., Мирослав Сольчаник 15 дол.

По 10 дол. вплатили: Олекс. і Оксана Бережницькі, Михайло Бучок, Михайло Волосянський, Христина Ганас, Василь Гавдан, Василь Пащак, Любомир Рудзінський, мгр. Мирон Утриско, проф. Володимир Третяк, др. Теодора і Василь Федорців, др. Микола і Володимира Ценко, др. Володимир Юзвяк.

По 7 дол.: Тимко Бутрей. По 6 дол.: Адам Гординський, Степан Яць.

По 5 дол.: Михайло Бодляк, Володимир Бущак, Іван Буряк, Михайло Вишатицький, Мирослав Волосянський, о. Станислав Дашо, ред. Іван Дурбак, інж. Юліян Головач, Іван Кульчицький, Орися Лаба, Теодор Куцняк, Роман Мацук, Осип і Марія Матківські, Василь Мекей, Володимир і Марія Радевичі, Володимир Ренер, др. Олександр Сидоряк, проф. Олександр Татомир, др. Петро і Іванна Федорів, Микола Чобич, Михайло Яремко, владика Микола Ільницький.

По 3 дол.: Павло Данилів, Михайло Дзіман, Микола Гайдич.

По 2 дол.: Микола Захаріясезич, Андронік Копистянський, ред. Богдан і Ніля Кравців, Богдан Куцан, Володимир Лесик, Олександр Марківський, Михайло Сенета, Василь Терлецький, Михайло Федько, Роза Сьокан.

По 1 дол.: Леся Ганас, Аня Ганас, Реня Ганас, Ольга Духнич, Іван Кудрич, Микола Смуток, Орест Шеремета.

Усім жертводавцям щиро дякуємо.

ДАТКИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ”

від 2 квітня до 10 жовтня 1973 р.

Др. Марія Яросевич вплатила 12 дол.

По 10 дол.: мгр. Омелян Кульчицький, проф. Клим Писанчин, Микола Смуток.

По 9 дол.: Йосиф Іванчук.

По 7 дол.: Ярослав Баторфальві, Ліда і Михайло Волосянські, Степанія і Йосиф Наконечні, Олександра Шпиталь.

По 6 дол.: Н. Н., Степан Яць.

По 5 дол.: Іван Білинський (Бофало), Наталя Загайкевич, Дамян Захарченко, Микола Тарчанин.

По 4 дол.: Дмитро Пукас, Степан Хом'як

По 3 дол.: Любко Вовчук, Леся Княжинська.

По 2 дол.: Марія Залтач, проф. Ксеня Генгало, Осип Зачко, Дмитро Крупа, др. Вітолд Левицький, Осип Матківський, Ольга Німлович, Ізидор Пасічинський, Володимир Радевич, Михайло Селешко, Роман Тимчук, Микола Чобич, Марія Балицька, Ілько Червінський.

По 1 дол.: Василь Волканич, о. Теофіль Гурко, інж. Теодор Грабовський, Андронік Копистянський, Петро Кіра, Микола Лінинський.

За всі жертви сердечно дякуємо. Хто черговий?